

MASARYKOVA UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Brno 2017

Veronika Kokešová

**MASARYKOVA UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

KATEDRA PEDAGOGIKY

**SUBJEKTIVNÍ POJETÍ TĚLESNÝCH TRESTŮ NA
ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH Z POHLEDU SOUČÁSNÉ A
MINULÉ GENERACE**

Diplomová práce

Brno 2017

Vedoucí práce:

Mgr. Radek Pospíšil

Vypracovala:

Veronika Kokešová

Bibliografický záznam práce

KOKEŠOVÁ, Veronika. *Subjektivní pojetí tělesných trestů na základních školách z pohledu současné a minulé generace*. Brno, 2017. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Radek Pospíšil.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá tématem tělesných trestů a názory na tento problém minulé a současné generace. V teoretické části se věnuji základním pojmům, které souvisejí s touto problematikou. Práce zahrnuje základní informace o trestech, historii trestů, způsobech trestání a dopadech tělesných trestů jak fyzických, tak i psychických. Dále pojednává o výhodách a nevýhodách trestů, kázni, nekázni a její příčiny a projevy ve škole.

Empirická část představuje výzkum, který byl prováděn pomocí dotazníkového šetření. Během výzkumu jsem spolupracovala s lidmi jak ve městech, tak i na vesnicích. V závěru práce se nachází interpretace údajů, které byly nasbírány během výzkumu.

Annotation

This thesis deals with the issue of corporal punishment and opinions on the issue of past and present generations. The theoretical part deals with basic concepts related to this issue. Work includes basic information on sanctions, the history of penalties, punishment and corporal punishment impacts both physical and mental. Further discusses the advantages and disadvantages of punishment, discipline, indiscipline and its causes and symptoms in school.

Empirical part presents the research which was conducted via questionnaire. During research I worked with people both in cities and in villages. In conclusion, there are interpretations of data that were collected during the research.

Klíčová slova

fyzický trest, tělesný trest, týrání, výchova, násilí na dětech, dětská práva, autorita

Key words

physical punishment, corporal punishment, child abuse, education, violence against children, childrens rights, authority

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou/bakalářskou práci vypracoval/a samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů“.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně dne 28.3.2017

.....
Veronika Kokešová

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Radkovi Pospíšilovi za milý a vstřícný přístup, za odborné vedení mé diplomové práce a cenné rady při jejím zpracování.

Také děkuji všem zúčastněným školám, které se podílely na výzkumu k této práci, jejich ředitelům, učitelům a žákům.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině za pomoc a podporu poskytnutou po celou dobu mého stud

Obsah

Teoretická část	12
1. Kázeň a nekázeň	12
1.1 Kázeň a školní kázeň – definování pojmu	12
1.2 Nekázeň	13
1.2.1 Neklid.....	15
1.2.2 Nepozornost a nepořádnost.....	15
1.2.3 Lenivost	15
1.2.4 Agrese a násilí.....	16
1.2.5 Lhaní	16
1.2.6 Krádež.....	17
1.2.7 Záškoláctví.....	17
1.3 Opatření podporující kázeň žáků ve škole	17
2. Tresty.....	19
2.1 Definice pojmu	20
2.2 Druhy trestů	21
2.3 Trestání ve škole	23
2.4 Účinnost trestu	24
2.5 Alternativní tresty	26
2.6 Rizika trestů	26
2.7 Zásady trestání	27
3. Odměna.....	28
3.1 Definice.....	29
3.2 Typy odměn	30
3.4 Rizika odměn	30
4. Odměny vs. tresty	32
4.1 Rozhraní mezi trestem a odměnou.....	32
4.2 Trest nebo odměna.....	32
4.3 Výchovné prostředky – jak na ně	33
5. Tělesné tresty.....	34
5.1 Definice pojmu	34
5.2 Dopady tělesných trestů.....	36

5.3	Faktory ovlivňující užívání tělesných trestů	38
5.3.1	Osobnost učitele	38
5.3.2	Osobnost dítěte	39
5.3.3	Vliv vnějšího prostředí	39
5.4	Právo a tělesný trest	39
5.5	Historie tělesných trestů.....	40
6.	Legislativní zakotvení problematiky	44
6.1	Školský zákon	46
6.2	Školní řády	47
	Praktická část	50
1.	Vlastní výzkum	50
1.1	Cíl výzkumu.....	50
1.2	Výzkumné předpoklady	51
1.3	Výzkumné metody	51
1.4	Výzkumný vzorek.....	53
1.5	Návratnost dotazníků	57
2.	Interpretace zjištěných údajů	58
3.	Shrnutí výsledků	72
4.	Vyhodnocení výzkumných předpokladů	76
	Závěr	79
	Resumé.....	81
	Použitá literatura	82
	Internetové zdroje.....	82
	Seznam grafů.....	83
	Seznam příloh	85

Úvod

V této době se o fyzických trestech vede spousta diskuzí. Tomuto trendu přispívá i zviditelnění případů využití fyzického násilí na žácích. Nejvíce tomuto faktu domohla média, obzvláště televize a internet. Ve společnosti se na základě této skutečnosti vytvořily dva tábory lidí. Jedna část striktně odmítá jakékoli násilí na dětech, ať už fyzické nebo psychické, a druhá část fyzické tresty zcela neodmítá. Ožehavé téma je probíráno jak v televizích, tak i v novinách a časopisech. Poslední dobou je hodně diskutovaným tématem i na internetu, kde si obzvláště rodiče sdělují různé zkušenosti s tělesnými tresty a snaží se tyto situace řešit.

Ve školách jsou fyzické tresty zakázány, takže bychom se s nimi již neměli setkávat. Ale praxe je jiná. Profese pedagoga je často náročná a samotná proměna role žáka ji v tomto aspektu moc nepomáhá. Dítě se v tomto období vyvíjí velmi rychle a dochází ke kontaktu s velkým množstvím osob a informací, které ho mohou ovlivnit. Osobnost učitele hraje sama o sobě velkou roli při výkonu této profese, a proto je důležité se na tuto část učitele zaměřit. K tělesným trestům může docházet ze strany učitele záměrně nebo spontánně. Rovněž závisí na situaci, aktérech a dokonce i třeba na době, kdy se trest odehrál. Mnohdy je nejdůležitější společenská situace v dané době. Ta potom ovlivňuje výchovu dítěte, jeho chování a samotné chování učitele. Většinou není problém jenom u jednoho aktéra, ale na problému se podílí více aspektů. Proto je důležité se zaměřit na situaci z různých úhlů pohledu.

Diplomová práce má za cíl zjistit, jak ovlivňují fyzické tresty pohled na studium na základních školách jak u současné, tak u minulé generace. Starší lidé vzpomínají na období základní školy v dobrém i přesto, že na nich byly používány fyzické či jiné nepřiměřené tresty. Nynější děti jsou ale nespokojené i přesto, že tělesné násilí již není praktikováno. Často jsem slýchávala jako malá, že bychom ve škole zasloužili rákoskou přes ruce. Proto mě zajímalo, zda mají tělesné tresty ve školách vliv na určitou oblibu školy u žáka, a jak žáci nahlíželi na tyto tresty v různých obdobích. Práce by měla být přínosem jak pro mě samotnou, tak i pro ostatní zájemce o toto téma.

Práce je rozdělena na dvě části: teoretická a praktická. Teoretická část začíná s definováním pojmu kázeň, školní kázeň, nekázeň, popsání nejznámějších druhů nekázně ve školním prostředí a vyjmenování opatření podporující kázeň ve školách. Zahrnuty jsou i definice a informace od různých autorů zabývajících se tímto tématem. Další

větší kapitolou je trest, jeho definice, druhy trestů, zmínka o tom, jak by se mělo správně trestat ve školách, aby toto ukázněvání splnilo svůj účel, představení alternativních trestů, ale i rizika trestů a zásady trestání. Následující velkou kapitolou je téma, které je protikladem trestů. Jedná se o definici odměn, typy odměn podle různých autorů a opět rizika, na která můžeme narazit při používání tohoto kázeňského prostředku. Poté jsou rozebírané tělesné tresty. Zpočátku jsou zmíněné různé definice, dopady tělesných trestů, faktory jako osobnost učitele a dítěte a vliv vnějšího prostředí, tělesný trest ve spojení s právem a na konec této kapitoly historie fyzického trestání. Na závěr teoretické části je poslední kapitola zaměřena na legislativní podchycení tělesných trestů a ochrany žáků a pedagogů.

Výzkumná část je založena na kvantitativním výzkumu pomocí dotazníkového šetření, který byl prováděn na Základní škole Kotlářské a Základní škole Boleradice, ale také mezi lidmi mimo školu. Dotazníky byly rozesílány i pomocí internetu, kvůli získání vhodného počtu pro výzkumnou část. Celkově se šetření zaměřilo na zkušenosti s fyzickými tresty na základních školách a přístup rodiny k této problematice. Dotazník byl nejvhodnější formou výzkumu z důvodu získání velkého počtu informací od dotazovaných osob.

1. TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část

1. Kázeň a nekázeň

1.1 Kázeň a školní kázeň – definování pojmů

Pojem kázeň má několik definic. Za základní definici považuji vysvětlení Pedagogického slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 105), který popisuje, že kázeň je „vědomé, přesné plnění zadané sociální role, stanovaných úkolů, určených činností, spojené s respektováním autority.“ Kázní se obecně zabýval i Stanislav Bendl (2008, s. 35), který uvádí, že kázeň lze definovat „jako vědomé dodržování zadaných norem“. Autoři se shodují v dodržování nějakých pravidel a chování se určitým způsobem.

Není ale lehké stanovit přesnou definici pojmu kázeň, protože každá kultura ji chápe jinak. Příkladem nám můžou být například: Chammurapiho zákoník v Egyptě, ve starověké Číně to byl Konfuciovův nábožensko-filozofický slovník a v Řecku a v Říme otrokářský systém. I přesto, že se kultury lišily v základních systémech a v kultuře, shodují se v dodržování určitých norem.

Školní kázeň se měnila v průběhu historie v rámci výchovy a školy. Nikdy nebyla chápána všemi stejně. Čapek (2008, s. 15) ji popisuje „jako jednu z položek třídního klimatu“. Bendl (2008, s. 35) se na školní kázeň dívá z jiného pohledu a definuje ji jako „vědomé dodržování školního řádu a pokynů stanovených učiteli, popřípadě dalšími zaměstnanci školy.“ Bendl chápe kázeň celoškolně, ale Čapek spíše jako část určitého kolektivu a třídy.

Nejobsáhlejší definici uvádí Obst (2002, s. 387): „kázeň ve škole spočívá v tom, jak žáci dovedou zachovávat společenská a školní pravidla, spolupracují s učitelem na plnění stanovených cílů výuky a podílejí se na vytváření příznivého sociálního prostředí. Projevuje se v celkovém pořádku, v dodržování základních regulativů, které přispívají k snazšímu plnění jednotlivých úkolů školy, ať už se týkají osobní hygieny, pořádku ve školních věcech, šetrného zacházení s knihami a učebními pomůckami, pravidelnosti

příchodu do školy i ze školy, chování žáků o přestávkách, vypracování domácích úkolů, přípravy na výuku apod.“ Obst kázeň definuje velmi obsáhle. Zahrnul zde i práci doma v podobě domácích úkolů, správné jednání se školními pomůckami atd. Jde vlastně o jakýsi souhrn základních činností, které by měl žák zvládat, aby mohl dodržovat určité normy stanovené školou.

1.2 Nekázeň

Termín nekázeň chápe každý učitel odlišně. Jejich představa o daném pojmu se liší na základě stanovené míry tolerance. Z tohoto důvodu nemůžeme přesně stanovit, co to vlastně nekázeň je. Můžeme si ale stanovit projevy a příčiny nekázně, na základně čehož pak můžeme tento pojem lépe pochopit.

Nekázeň se mění v průběhu času. Jeho projevy jsou ovlivněny vývojem vědy a techniky. Samotná technika nynější žáky ovlivňuje nejvíce. Počítačové hry, televize a sociální sítě jsou nejvíce ovlivňujícím prvkem dětského chování. Do pozadí ustupuje rodinná výchova a dítě se snaží najít svůj idol chování někde jinde. Obst (2002, s. 388) uvádí faktory, které ovlivňují nekázeň:

- a. Biologické faktory – např. odchylky v nervové soustavě dítěte, vrozené nebo vzniklé úrazem
- b. Sociální faktory – výchovný vliv rodiny, přátel, třídy, médií atd.
- c. Situační faktory – okamžitá atmosféra třídy, událost v předchozí hodině, nudný výklad učitele

Podobné výčty jsou velice důležité pro sebehodnocení učitele a analýzu třídy. Pomůžou nám si uvědomit, kde je chyba. Posléze můžeme problém začít řešit. Čapek (2008) uvádí, že nejlépe se vyhneme nekázní tak, že vybudujeme vhodné podmínky pro kázeň. Vytvoříme atmosféru, ve které nám nekázeň neruší žáky. K vhodné atmosféře nám přispívá i pozitivní vztah žáků k učiteli, kteří potom nechtějí učitele rozzlobit nebo ho zklamat.

Bendl rozděluje nekázeň na:

- a. „Nekázeň vůči učitelům – drzost (včetně odmítání jít k tabuli, zvednout papírek, změnit písmo), vulgárnost, vandalismus, šikana (řada učitelů zažívá šikanu ze strany žáků), krádeže, poškozování věcí učitelů (propíchnutí pneumatiky u kola, automobilu, poškrábání auta), konzumace drog a alkoholu, kouření, záškoláctví, fyzický útok, lhaní, pomlouvání, házení petard, házení houbou po učitelích (třídě), pozdní příchody, plivání po zábradlí, zapomínání úkolů a pomůcek, močení na okna a kliky WC, přepisování známek v žákovské knížce, používání taháků, jízda po zábradlí, honění se po chodbách, nahlášení bomby ve škole, pozornost, vykřikování při hodině, provokace šířením neidentifikovatelných zvuků a pachů, nepořádnost, odbývání práce, nedbalost, simulantství, vyhýbání se škole různými formami, sebepoškozování, nepřezouvání se, hraní hazardních her, posílání tzv. esemesek (SMS) nebo telefonování z mobilu během vyučování.
- b. Nekázeň vůči (spolu)žákům – vulgárnost, šikana, rvačky, krádeže, poškozování osobních věcí či učebnic spolužáků, pomluvy, předbíhání ve frontách na oběd, odmítání pomoci spolužáků, úmyslné bojkotování práce ve skupině, provokování souseda v lavici, rozšiřování pornografie, svalování viny na druhé.“ (Bendl 2011, s.38)

Vágnerová (1997) uvádí, že neukázněný žák „vyžaduje od učitele odlišný přístup, zpravidla náročnější než jeho standartní chování a přináší mu méně uspokojení, protože výsledek jeho práce často neodpovídá vynaloženému úsilí.“ (Vágnerová, 1997, s. 5.)

Adler (1995 in Ondráček) dělí děti těžce vychovatelné na dvě základní skupiny:

- Děti, kterou jsou spíše aktivně rušivé – líné, plaché, nesnaživé,...
- Děti, spíše pasivně rušivé – Sem patří děti, které kradou, jsou kruté vůči ostatní spolužákům, netrpělivé atd.

Existuje ale chování, které nelze jednoznačně určit jako nekázeň. Žáci se musí řídit školním řádem školy, který nesmí být v rozporu s právními předpisy daného státu. Často se ale vyskytují problémy v obecném podání. Například se ve školním řádě vyskytuje pravidlo, že žáci musí chodit do školy slušně oblečení. Ale nikdo vlastně nedefinoval, co je slušné oblečení. Podobné problémy se vyskytují při líbání na chodbách nebo při nošení piercingů. Učitelé sami nevědí, jak reagovat, proto se často se radí na webových stránkách, kde jsou rady často zmatečné.

1.2.1 Neklid

Neklid je druh nekázně, která se projevuje vrtěním se, mačkáním papíru, cvakáním propiskou, stálým a dožadovaným hlášením se. Z toho plyne, že má samozřejmě problém zůstat v klidu. V tomto případě žák nevěnuje pozornost učení, ale spíše předmětům kolem sebe.

Takovýto žák téměř nikdy nedokončí práci, na lavici má nepořádek a chaos a ostatní často přivádí do nepříjemných situací. Neklidnost je zapříčiněna problémy se soustředěním, kdy je žák rozptylován jinými, pro něho důležitějšími, věcmi.

Další možné příčiny, které uvádí Ondráček (1999) jsou například: zanedbaná výchova, rodiče mají příliš vysoké nároky na dítě, problémy v rodině, rodiče nedodrží jednotnou výchovu, různá traumata způsobena rodinnými situacemi.

1.2.2 Nepozornost a nepořádnost

V případě, že žák neustále zapomíná pomůcky, domácí úkoly a jiné potřeby, i přestože ho vyučující stále napomínání, často tato nekázeň narušuje výuku, někdy i samotné spolužáky, kteří musí žákovi půjčovat pomůcky a pomáhat mu. Žáci, kteří trpí nepozorností, mají problém s opisováním z tabule, nepořádkem atd. (Ondráček, 1999)

Mezi další jevy, které se můžou u žáka projevovat je toulání myslí a denní snění. Během denního snění žák ovlivňuje myšlenky a představy. Naopak u toulání myslí jde o neovlivnitelný běh myšlenek a obrazů. I přestože takovéto stavy žákovi pomáhají při rozvoji kognitivních schopností, je důležité žáka naučit tyto stavy ovládat. (Cangelosi, 1994)

1.2.3 Lenivost

V tomto případě žák nemá snížený intelekt a jeho výkony jsou podprůměrné. Zvládne se ale naučit látku, splnit povinnosti, ale ne vždy. Jeho výkon se často mění. Žák i přes dobrou motivaci, neplní zadané úkoly a práci odbývá. Proto v tomto případě motivace, i sebe lepší, nepomůže.

Takovýto žák vyrušuje pedagoga při své výuce hlavně tím, že ho musí stále popostrkovat, aby vykonával svoji práci. Tím, že se vyhýbá práci, na sebe upozorňuje a vyrušuje své spolužáky, protože se se většina pozornosti musí věnovat tomuto žáku. (Ondráček, 1999)

1.2.4 Agrese a násilí

Podle Martínka (2009, s. 9) je „agrese – výpad, jednání, jimž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit.“ Jednoduše můžeme říct, že agrese je projev agresivity, na němž se podílejí – organické poškození mozku, špatná výchova, problémy s jistotou atd.

Agresivní žák může používat nadávky, provokovat, šťouchat, bít, poškozovat předměty, dokonce i sebezraňovat. Proto je důležité takovéto jednání ihned řešit a to tím, že najdeme příčinu jeho chování, která nám pomůže lépe žáku porozumět. (Ondráček, 1999)

1.2.5 Lhaní

Každý z nás v životě už párkrát zalhal nebo alespoň trochu pozměnil pravdu za účelem pomoci člověku. Spoustu drobných lží používáme pořád a ani si toho nejsme vědomi, protože jejich dopad není nijak závažný. (Ondráček, 1999)

Martínek (2009) se zmiňuje o třech kategoriích lží:

1. Smyšlenka – tuto lež používají děti v předškolním věku. Důležité je, že si sami neuvědomí lživost jejich výroku. Pokud ale dítě smyšlenky používá, je důležité pátrat po důvodech a příčinách.
2. Bájná lež – jde o děti, kteří si vymyslí dlouhé příběhy, díky kterým chtě získat pozornost ostatních.
3. Pravá lež – v této situaci si je jedinec vědom, že lže a jaké to bude mít následky.

1.2.6 Krádež

Jedná se o přešupek, kdy dítě odcizí předmět, který patří někomu jinému. Je důležité tento přešupek ihned řešit a hledat příčiny, které můžou být často podmíněny sociálně, může se jednat o mentální poruchu, kompenzaci uspokojení, kleptomanií atd. (Ondráček, 1999)

Za krádež nemůžeme považovat situaci v mateřské školce, kdy dítě vezme cizí hračku. Jde o to, že dítě si není vědomo, že věc je někoho jiného. V případě, že dojde ke krádeži, je nutno ihned začít s vyšetřováním a hledáním motivu.

1.2.7 Záškoláctví

Ondráček (1999) definuje záškoláka jako žáka, který vynechává účast ve výuce bez pádného důvodu. Ráno se většinou připravuje stejně jako každý den, ale do školy nedojde a potlouká se mimo školní prostředí.

Vágnerová (1988, in Čapek, 2008) rozděluje záškoláctví na dvě skupiny:

- První záškoláctví je impulzivní. Žák tímto jednáním reaguje na nějakou situaci, která je mu nepříjemná. Nepřemýšlí o jeho jednání, prostě odejde před nebo během vyučování.
- Druhý typ záškoláctví je v případě, když žák své záškoláctví plánuje dopředu.

1.3 Opatření podporující kázeň žáků ve škole

Bendl (2004) tato opatření rozdělil do 3 skupin:

1. Celospolečenská opatření – zde jsou opatření, která jsou naivní. Například takové, že zpočátku by se měli vychovat rodiče a společnost a až po sléze dětí. Méně naivní je zvýšení platů učitelům. V dnešním postmoderním světě chybí ve společnosti určitý hodnotový žebříček, o který by se mohli opírat.
2. Opatření, která jsou v moci ministerstva školství nebo fakulty vzdělávající učitele – možnost docílit co nejvyššího vzdělání a tím pádem i lepší možnosti začlenění

do společnosti. Patří sem i „zvýšení pravomocí učitelů vůči žákům a rodičům“. V této době mají rodiče navrch oproti učitelům, kteří většinou můžou jenom doporučit a už záleží pouze na rodičích, zda jej vezmou v potaz. Patří sem i zkrácení vyučovací hodiny samozřejmě jenom v nižších ročnících. Autor zde uvádí, že není spravedlivé, aby vyučovací jednotka byla stejně dlouhá jako na středních školách. Problém je, že děti nejsou schopné udržet pozornost a soustředěnost po tak dlouhou dobu.

3. Tato skupina obsahuje opatření, která se nacházejí uvnitř školy – sem patří nařízení, které si může jakákoli škola vytvořit ve svých možnostech pro zlepšení kázně. Zde může nejvíce přispět učitel. Autor se zde zmiňuje i o tom, že z venku může přijít tolik pomoci, návrhů a opatření, ale pokud není učitel aktivní a zapálený, nic z toho nepomůže. Záruka zde ale neexistuje. Vše záleží na osobnosti učitele, k čemuž se ještě přidávají další podmínky, které se kombinují a slučují.

Bendl (2004) nám zde uvádí i doporučení pro 3. skupinu opatření:

- Funkční školní řád – měl by obsahovat informace, která jsou ale pro žáky srozumitelní. Není vhodné mít školní řád strojený a strohý jenom proto, aby to dobře vypadalo. V tomto případě ztrácí svůj smysl. Žákům musím být jasné, co se od nich žádá a očekává. V praxi samotné seznamování žáků s řádem probíhá velmi formálně. Děti by měly mít možnost se vyjádřit a vznést námitky.
- Předcházení nekázně – některou nekázeň můžeme zjistiť dokonce i předcházet. Například šikana, které můžeme předcházet prostým nasloucháním žákům. K tomu je ale samozřejmě potřeba dobrý vztah mezi učitelem a dítětem, důvěra a i čas.
- Vedení záznamu chování – na některých školách si vedou učitelé deník, do kterého si píšou přestupky v chování každý den. Pak si můžou udělat určitý přehled a dále provést určitou analýzu.
- Učitelé by si měli uvědomit, že některé chování může být zapříčiněno nemocí – může jít o ADHD, LMD atd.
- Důvěra – je důležité, aby žáci věděli, že můžou za učitelem přijít a svěřit se mu. Učitel by měl být schopen žákovi poradit, popř. mu někoho doporučit.
- Vypracovat si svůj vlastní program, na které se budou podílet všichni zaměstnanci školy.
- Porady pedagogických zaměstnanců zaměřené na kázeň.

- Spolupráce s institucemi zabývajícími se volným časem dětí a mládeže, zabývající se rizikovou mládeží, problémovými dětmi atd.
- Zvětšení pravomocí školy směrem k neukázněným žákům.
- Složení a výběr sboru – učitelský sbor by měl být rozmanitý věkově, pohlavím ale i charakteristikami učitelů. Pokud je učitel kladným vzorem, je schopný sebou táhnout ostatní žáky. Autor se zde negativně dívá i na tykání učitelům nebo oslovení jménem. S tímto názorem osobně nesouhlasím. Pokud učitel stanoví strop, který děti správně chápou, není problém v jejich vztahu.
- Působení učitelského sboru – učitele by měli působit jako kolektiv.
- Škola by se měla snažit, co nejméně střídat učitele. Samotnému učiteli trvá několik měsíců, než pozná svoji třídu a dokáže si vybudovat určitý vztah.
- Sociální pedagogové a školní psychologové – jde o školního zaměstnance, který zažívá o výchovu dětí a o plánování jejich volného času.
... Bendlův výčet je velmi obsáhlý. Vybrala jsem pouze pár příkladů ke zvládnutí nekázně ve škole.

Učitel by měl být schopen poradit rodičům s výchovou dětí, odkázat je na jiné osoby, doporučit jim zařízení, nabídnout jim řešení atd. Proto je důležitý kontakt mezi učiteli, rodiči a dětmi, což přispívá k lepšímu podchycení kázně. Některé školy vytvořily učebnu, ve které je zrcadlo, skrz které mohou rodiče vidět své děti v reálu. Pomáhá to v případech, kdy rodiče nevěří učitelům, že se jejich dítě chová neukázněně.

2. Tresty

Trestání je základní motivací dětí v rodinách. Pomocí nich se snažíme, aby děti jednaly podle našeho přesvědčení a neopakovaly nežádoucí činnosti. Snažíme se, aby si vštíplily určitá morální pravidla a hodnoty. Tento způsob se osvědčil i ve školách. Musí být však zvolena vhodná varianta, jinak nám trestání může napáchat ještě větší škodu. Důsledky trestání se mohou projevat na psychice žáka, ale i na tělesné stránce. Záleží na druhu trestu. Žáci si mohou nést následky až do dospělosti a mohou ovlivňovat jeho budoucí vzdělávání, hledání práce a partnerský vztah.

Často se setkáváme s tím, že pokud někdo trestá své dítě, tak protože byl sám v dětství trestaný. Jedná se o začarovaný kruh, ze kterého se těžko vystupuje. Pokud se nám to ale podaří, tak většinou díky druhému partnerovi, které vnese do vztahu a do výchovy odlišné pohledy. To stejné platí i u pedagogů. Jestliže byl jako dítě trestán nepřiměřeně, bude ve své učitelské činnosti pravděpodobně používat tresty také.

Stále se vedou různé diskuze o tom, zda je vhodné používat tresty či ne. Je velice obtížné přiklonit se pouze k jednomu názoru obzvláště v této době, kdy žáci mají téměř větší pravomoce než samotný učitel. Děti potom získávají pocit, že mohou všechno a učitelé, nebo obecně školní pracovníci, nemohou nic. Dříve se stávalo, že učitelé zneužívali svou moc a tím poškodili vztah mezi nimi a žáky. Trest potom většinou vyvolá strach, který ostatní lidé mohou využívat a pomocí něho manipulovat s člověkem. Žák může také pocítit touhu okusit moc na druhých dětech, což vede až k šikaně.

2.1 Definice pojmu

Trestem se zabývá velké množství autorů a každý se na tento pojem dívá odlišně. Jedna část objasňuje pojem trest z psychologického hlediska a druhá z pedagogického.

Čapek (2008, s. 31) udává, že „trest je takové působení, spojené s chováním nebo jednáním jedince, které vyjadřuje negativní hodnocení a přináší vychovávanému nelibost, frustraci nebo omezení některých jeho potřeb.“ Z jeho definice můžeme usoudit, že trestání chápe negativně. S čímž nemůžu souhlasit. Trest dětem nemusí přinést pouze nelibost, frustraci a zakázání nějaké činnosti nebo potřeby.

Hartl (2004, s. 281) se zaměřil na trest ještě více podrobněji a to tak, že trest je „záporný podnět vyvolávající nelibost či bolest; může ovšem vzniknout reakce ještě méně žádoucí, jako je strach, odpor k trestající osobě, situaci, místu, nebo agresivní chování vůbec.“

Do této skupiny autorů, kteří udávají trest jako negativní motivaci nebo působení můžeme přiřadit i Čápa a Mareše (2001, s. 253), kteří říkají, že trest je „působení (rodičů, učitelů, vychovatelů, popřípadě sociální skupiny) spojené s určitým chováním či jednáním vychovávaného, které:

1. vyjadřuje negativní společenské hodnocení tohoto chování nebo jednání;

2. přináší vychovávanému omezení některých jeho potřeb, nelibost, popřípadě frustraci.“

Nejvíce se mi líbí definice od Hartla a Hartlové (2000, s. 628) podle nichž je trest „ukončení určité reakce, aniž by nabízel reakci jinou,“ takže někdo s převahou usměrní druhého tak, že nemá možnost výběr. Líbí se mi, že neuvádí v definici slovo *negativní*. Jak jsem již zmínila, nemyslím si, že by trestání mělo být pouze záporné. Některé děti, podle typu jejich osobnosti, potřebují určitý druh trestání, abychom je usměrnili a některé zase ne. Záleží pouze na vhodném výběru a užití. Také velice záleží na rodině a výchově, ze které žák pochází. Jinak budeme ukázněvat žáka zvyklého pouze na fyzické trestání a jinak žáka, který není vůbec zvyklý na trestání a rodiče jej motivují pouze pomocí odměn.

2.2 Druhy trestů

Je velice těžké až nemožné určit, v kterých situacích použít jaký druh trestu. Doporučuje se ale nejprve zkusit odměnu například pochvalu a až v případě neúspěchu použít jeden z druhů trestu. Závisí to ale i na klimatu třídy, situaci, dítěti, z jakého rodinného prostředí dítě pochází, emocionální stránka dítěte, naše zkušenost s trestáním tohoto dítěte atd. V případě porušení školního nebo třídního pravidla je vhodné nedělat rozdíly mezi dětmi, proto i samotní žáci vyžadují spravedlivého učitele, který je pro ně důležitý.

Čáp a Mareš (2001, s. 253) uvádí tyto tresty:

- a. „fyzické tresty
- b. psychické trestání, tj. projevy negativních emocí, záporného emočního vztahu (dospělý se zlobí, křičí, vyhrožuje, mračí se, nemluví s dítětem apod.)
- c. potrestání zákazem oblíbené činnosti (jít ven za kamarády, sledovat televizní pořad, účastnit se činnosti oddílu) nebo donucením k neoblíbené činnosti (např. uklidové práce; ve škole mnohonásobné opisování aj.)“

Bendl (2004) naopak rozlišuje tresty na „přirozené a umělé“. Přirozené tresty následují sami o sobě po špatné činnosti bez našeho přičinění, naopak umělé tresty vytváří sám vychovatel. Pokud za špatné a neukázněné jednání vyplyne nějaký následek, není potřeba vytvářet nějaké umělé tresty. Často je problém, že následky chybí, nebo se

nedostaví včas. Nastanou i případy, kdy se bohužel dostanou příjemné následky, na základě čehož, vychovatel vytváří tresty umělé.

Přirozený trest nám Bendl (2004) popisuje jako následek, který si dítě nese za své špatné činnosti. „Přirozeným trestem lži je nedůvěra, nestřídmostí nemoc apod.“ J.J. Rousseau a poté H. Spencer patřili mezi průkopníky přirozeného trestu. Spencer si myslel, že přirozený trest vyvolá u dítěte pocit spravedlivého trestu. Najde se ale i pár odpůrců, kteří tvrdí, že některá provinění jsou trestána nepřiměřeně, proto nelze, abychom přirozený trest uplatňovali na všechny situace.

Bendl (2004, s. 111) se zmiňuje i o přirozených trestech uplatňovaných ve škole:

- „Náhrada škody (finanční, materiální).
- Náprava škody: natírání lavic, vymalování, úklid, zametání školního dvora, práce na zahradě, pomoc školníkovi s opravami.
- Vystavení opačné situaci, než žák zamýšlel: když žák předbíhá ve frontě na oběd, je poslán na její konec.
- Vystavení žáka stejně nepříjemné situaci, jakou on předtím připravil spolužákovi.“

Základní druhy trestů:

- **Tělesné tresty** – O nichž se zmiňuji v další kapitole.
- **Okřiknutí, pokárání** – Průcha a kol (2003) zmiňuje, že pokárání lze chápat jako negativní zpětnou vazbu během vyučování. Ale pokárání splňuje i dvě kladné funkce. První je poznávací – dítě poznává, že postupuje při práci špatně. Druhá funkce je motivační – varuje žáka, že dosavadní postup je špatně a upozorní ho. V případě, že budeme pokárání používat často, může dojít ke snížení sebedůvěry žáka.
- **Hrozby, pohrůžky** – Podle Matějčka (2007) by měla hrozba u žáka vyvolat strach z toho, že bude potrestán a zamezit neukázněnému chování. Ale pro dítě není vhodné, aby po delší dobu pociťovalo strach a napětí.
- **Práce za trest** – Matějček (2007) uvádí, že práce by neměla být prostředek pro ukáznění dítěte, jinak dítě získá odpor k práci. Ale práce je pro život člověka důležitá, proto je tento jev nežádoucí. Matějček (2007) také zmiňuje, že by se měl tento trest udávat pouze v případě, že zanedbal nějakou činnost. Samozřejmě je

důležité, abychom zvážili i časovou dotaci. Důvodem je fakt, že děti v předškolním věku jsou schopni se soustředit pouze asi 10 minut.

- **Odepření něčeho milého, zákaz činnosti pro dítě zajímavé** – Domácí vězení je forma trestu, která je podle Matějčka (2007) nejběžnější. Dítě ale v mladém věku potřebuje společnost vrstevníků a hodně pohybu. Proto dítě tento trest nese opravdu tvrdě.
- **Posměšky, zahanbení** – Děti posměšky často snáší mnohem hůř než tělesný trest. Matějček (2007) popisuje, že tento trest je založen na tom, že pokud se dítěti budou ostatní smát, zastydí se a posléze se napraví. Ke studu ale většinou nedochází, protože se dítě napravilo. Ale v praxi bývá dítě obklopeno posměšky za něco, co samo nemůže ovlivnit (vzhled, koktání, grimasy, ...). V případě, že se takového prohřešku dopustíme jako pedagogové, můžeme se dopouštět jedné z největších chyb. Proto je lepší tento trest nepoužívat.
- **Psychické trestání** - Čáp s Marešem (2001) popisují psychické trestání jako odmítnutí lásky nebo vřelého vztahu a následně dochází k chladnému odstupu, odměřenému chování, výčitky, vyhrožování odmítnutím lásky a vztahu aj. Někteří jsou zastánci názoru, že psychický trest je mírnější a přijatelnější než tělesný trest. Jestliže ale dítě často trestáme psychicky, může ztratit sebedůvěru a může dojít k psychosomatickým potížím a neurózám.

Výčet druhů trestů není zcela úplný. Musíme brát potaz, že každá osobnost je jedinečná a pod trestem si může představit něco jiného. Citovější žák bude jinak reagovat na psychické tresty než žák, který je otrlejší a zvyklý na takovéto trestání. Podobně to platí i třeba u koníčků a zájmů, které má každé dítě rozdílné. Proto musíme dítě poznat, abychom poznali, jak jej potrestat tak, abychom mu fyzicky či psychicky neublížili a neuneslo si následky po celý život.

2.3 Trestání ve škole

Způsobů, jak trestat ve škole, je velké množství. Samozřejmě záleží na klimatu třídy, postoji učitele a žáků, typu prohřešku atd. Každý vyučující preferuje své způsoby trestání, které se mu většinou časem praxe osvědčili. Opět zmiňuji, že záleží na osobnosti

žáka, protože na každý žák zareaguje odlišně. Bendl (2004) je roztrídil do skupin, pro lepší přehlednost.

- „Administrativní opatření k posílení kázně“ – do této skupiny můžeme zahrnout černé a červené puntíky, negativní body, poznámky, napomenutí a důtka třídního učitele, ředitelská důtka, nebo zhoršená známka z chování.
- „Tresty založené na nadávkách, zesměšňování a ironii“ – nadávky (např. lemplové, magoři, kreténi), výsměch, ironie, nucené zpívání před třídou, odprošení učitele před celou třídou.
- „Omezení volného času žáků“ – zrušení přestávky, žák přijde do školy před vyučování nebo musí zůstat po vyučování.
- „Pracovní trest“ – písemná práce nebo domácí úkol, referát, písemný tresty typu „100x opiš...“, opis školního řádu atd.
- „Vtipné tresty jako typ pracovního trestu“ – někteří učitelé se snaží využít neobvyklou verzi metod ukázkování. Může jít o tělesné tresty, hromadné tresty, až po různé paradoxní tresty.
- „Hromadný trest“ – potrestána je celá třída za nekázeň jednoho nebo více žáků. Tento trest je ale velice nespravedlivý. Očekáváme, že příště se třída postará o kázeň. Jediná možnost, kdy tento trest využít je, když se nenajde viník a celá třída zapírá. Ale i v tomto případě, musíme být velmi opatrní a měli bychom znát žáky.
- „Odebírání věcí“ – vyučující zabavuje různé předměty jako například ořezávátko. Stává se, že věci nejsou vráceny zpět.
- „Peněžitý trest“ – i když se jedná o nelegální trest, někteří učitelé zavedli jisté pokuty za nekázeň (např. koruna za pozdní příchod, apod.).
- „Vyloučení z kolektivu (ztráta výhod)“ – v této skupině může být přeřazení žáka do jiné školy nebo třídy, přesazení, nepodílení se na akcích, nebo samotné poslání žáka za dveře.

2.4 Účinnost trestu

Aby byl trest účinný, musíme myslet na to, abychom trest neprovedli jenom kvůli naší úlevě. Spousta rodičů trestá v afektu, proto se doporučuje uklidnit se a promyslet vaše následující činy. Dalším důležitým bodem je, aby dítě vědělo, za co je trestáno, co

vlastně udělalo špatně. Trest musí být přiměřený věku. Jinak potrestáme šestiletého chlapce a jinak patnáctiletou dívku. Spousta rodičů se také dopouští chyb v tom, že jsou nedůslední. Nejprve si zvolí trest, často až moc přísný, posléze jej ale nedodrží.

Bendl (2004, s. 114) uvádí i podmínky účinnosti trestu:

- „učitelovat autorita,
- žák cítí, že ho má učitel rád,
- žák ví, za co byl potrestán,
- trest je pocíťován jakou zasloužený (nikoli nespravedlivý, jako šikana ze strany učitele),
- trest je udělován vážným hlasem, ze kterého je cítit jeho oprávněnost a nesouhlas s chováním trestaného žáka,
- třída vnímá trest jako spravedlivý,
- žák chápe, že trest je udělován v jeho zájmu i v zájmu celé třídy,
- nezesměšňuje žáka,
- úspornost, tj. neudělovat nadbytečný počet trestů (pokud tresty nejsou na denním pořádku),
- trest je udělován co nejdříve po přestupku,
- pokud se přirozeně váže k přestupku (má úzký vztah k přestupku) – poškodí-li žák určitou věc, opraví ji, uvede do původního stavu, nahradí škodu,
- pokud trestu předchází varovný signál („ne“, „přestaň“)
- pokud je trest užíván paralelně se zpevňováním chováním, které je neslučitelné s chováním, které se trestá,
- učitel používá pestrou paletu trestů (které nezevšední, neotupí),
- odpovídá prohřešku,
- nepoškozují žákovo psychické zdraví,
- není přehnaně tvrdý, ani extrémně mírný,
- žák ho musí chápat jako trest, tj. musí být pro něho nepříjemný (např. má zakázanou činnost, kterou má rádo),
- předchází mu varování.“

2.5 Alternativní tresty

Několik škol si zvolilo i alternativní tresty (na popud školního psychologa nebo metodika). Hlavním důvodem jsou situace, kdy se děti v mnoha případech dopustily kázně neúmyslně, omylem. Proto jim chce škola podat pomocnou ruku a nabídnout jim možnost, jak danou situaci vyřešit nebo napravit. Žáci si mohou vybrat mezi „klasickým (důtka, snížená známka z chování) a alternativním trestem“. Hlavním cílem je, aby žák prokázal snahu o nápravu. Nejprve sám musí uznat svoji chybu a až teprve má možnost šáhnout po alternativním trestu. Bendl také uvádí, že tento systém trestání nese pozitivní ohlasy. (Bendl, 2004)

2.6 Rizika trestů

Jeden trest může u více dětí vyvolat různé reakce. Tyto reakce se mění podle osobnosti dítěte a jak je schopno se vypořádávat s určitými situacemi. Dopady trestů mohou být:

- a. Silné emocionální reakce – strach, úzkost. Dítě se může přestat učit, začne být zastrčené, zamlklé a ustrašené.
- b. Ponižení – Pro dítě může být potrestání snížení jeho sebevědomí. Přestane si věřit a opět se to může projevit na učení.
- c. Vyhybání se učiteli – Žák dostane strach z učitele a začne se mu vyhýbat. Nedůvěřuje mu a nechce s ním trávit čas.
- d. Použití vlastní moci na jiných žácích – Dítě začne používat fyzickou sílu na jiných spolužácích. Tato situace může vést až k šikaně.
- e. Značkování dítěte – Hodné dítě, které je neprávem trestáno, se může stát časem zlým dítětem.

Tento výčet není zcela úplný. Děti na trestání reagují pokaždé jiným způsobem. Ale těchto 5 bodů je základní souhrn důsledků trestání. Často si děti nějaké následky z trestání nesou celý život. Myslíme si, že děti *nějak přežijí*, ale pokud zvolíme opravdu nevhodný trest, tak žákovi můžeme způsobit újmu obzvláště na psychice. Tyto problémy nejdou vidět, proto jsou hůře zjištělné.

2.7 Zásady trestání

Každý učitel chápe rušivé chování jinak. Proto i trestání se liší od člověka. Fontana (1997, 344) ale doporučuje, abychom některé přestupky přecházeli a nevšímalí si jich. Pro učitele je lepší na takovéto chování nereagovat, než aby se nechal vyprovokovat a rozhodil by si tím celou vyučovací hodinu. Často po použití trestu musíme věnovat značnou část hodiny na vyřešení a dohadování se se žákem, proto je lepší před některými typy nekázně zavřít oči. Někdy se ale setkání se sociopatologickým jednáním, které učitel nemůže sám vyřešit. V těchto případech se nabízí pomoc psychologa.

Čapek (2008, s. 54-55) uvádí stručný postup při řešení nevhodného chování žáka:

- „Pohled do očí.
- Prodloužený pohled do očí.
- Za stálého pohledu míříme k žákovi.
- Zůstaneme u žáka.
- Při pohledu na žáka naznačíme nesouhlas (zamračením, zavrtěním hlavy).
- Při těchto technikách nemusíme přerušit svoji původní činnost.
- Zastavení řeči, dokud si toho žáka nevšímneme, za pohledu do očí pokračujeme dále ve výkladu.
- Pokynutí, ukázání na žáka.
- Jmenování žáka bez dalšího vysvětlení: „... a nyní si, Viléme, probereme další příklad.“
- Položení otázky týkající se učiva žákovi.
- Žák musí vyložit ostatním ten úsek učiva, který se právě probírá.
- Přerušení výkladu a požádání žáka, aby svého nevhodného chování zanechal (před ostatními, lépe však samostatně).
- Totéž, ale se silným nonverbálním tlakem (přerušením přijatelné vzdálenosti apod.).
- Položení žákovi otázky týkající se jeho chování.
- Promluva se žákem po hodině, partnerský dialog, stanovení cílů s hodnocením jejich plnění. Opakovaně používat.
- Zadání nepříjemného úkolu.
- Hrozba žákovo přesazením.

- Přesazení.
- Uložení povinnosti, aby se žák hlásil po každé hodině a ukazoval svoji práci.
- Hrozba žákovi, že jeho chování bude ohlášeno třídnímu učiteli (řediteli školy) apod.
- Ohlášení žákova chování. Průběžné oznamování.
- Oznámení tohoto faktu žákovi.
- Hrozba žákovi, že bude sedět odděleně od ostatních.
- Splnění hrozby.
- Oznamování žákova chování třídnímu učiteli, tentokrát však písemně.
- Informování žáka o tomto oznámení.
- Hrozba žákovi předvedením před ředitele.
- Splnění hrozby.“

Je celkem obtížné použít trest jako výchovný prostředek tak, aby nepůsobil negativně. Proto je důležité, aby dítě vědělo, za co je vlastně trestáno. V případě nevědomí si dítě může trest vztáhnout na svou osobu a může dojít k ovlivnění jeho vnímání sebe samotného. Další pomocnou zásadou je, aby dítě nebylo trestáno vícekrát za jeden přestupek. Často se stává, že je žák potrestán ve škole, doma od matky a potom ještě i o víkendu od otce. Opět může dojít k narušení sebevědomí dítěte. Další chybu, kterou dělají hlavně rodiče, ale i učitelé, je, že trestají odepřením lásky. Dítě by ale nemělo pocítit antipatie nebo agresivitu. Člověk by měl zadat trest upokožený a bez emocionálního vzrušení. Když jsou učitelé pod návallem emocí, určí neúměrný trest, kterého by mohli litovat.

3. Odměna

Princip pozitivního hodnocení je podle Čapka (2008, s. 43) „jedním z klíčových prvků moderního vzdělávání.“ Mělo by být využíváno v procesu vyučování co nejvíce. Trestání dětí je minulostí, rodiče i učitelé se zaměřili spíše na odměňování. Bohužel i tato pozitivní motivace je, co se týče dlouhodobého používání, neefektivní. Děti očekávají odměnu, kterou se snaží získat co nejjednodušším způsobem. Proto danou činnost

provedou pouze povrchově s cílem dosáhnout odměnu. Výkony se časem zhorší a odměny jim zevšední. Pozitivní motivace může na dítě působit i ironicky, sníží se mu sebevědomí a nebere ji vážně. Odměna má působit pozitivně, proto je důležité si pořádně rozmyslet, zda je vhodnější zvolit motivaci jako pochvalu, nebo sáhnout po trestu.

3.1 Definice

„Odměna je takové působení, spojené s chováním nebo jednáním jedince, které vyjadřuje pozitivní hodnocení a přináší vychovávanému radost a uspokojení některých jeho potřeb.“ (Čapek 2008, s. 31) Čapek popsal odměnu spíše obecněji, ale Kolář a Šikulová se zaměřili spíše na definici odměn ve školním prostředí. „Pozitivní hodnocení je takové, jehož prostřednictvím učitel chválí žáka za jeho chování, výkon, provedené řešení. Jde o takové hodnocení, kdy žák dostane dobrou známku, kdy je jeho výkon analyzován a posouzen jako dobrý, dokonalý, kdy je takovéto ocenění spojeno i s prožitkem úspěchu, s pocitem uspokojení.“ (Kolář, Šikulová 2005, s.105)

Pochvalu lze považovat za nejznámější typ odměny. Je používána jak ve škole, tak i v rodinách kvůli vnější motivaci dítěte. Čapek (2008, s. 45) stanovuje tři pravidla při používání pochval:

1. Frekvence pochval – Množství pochval by mělo klesat, aby si dítě postupně odvykalo. V opačném případě dítě bude vykonávat činnost ledabyly a za účelem získání pochvaly.
2. Intenzita pochval – Je vhodné odstupňovat si pochvaly podle hodnoty činů. Například za splnění úkolu navíc zvolit jinou pochvalu než za uklizení třídy.
3. Pochvala hned po činu – Dítě by mělo slyšet pochvalu ihned po vykonání práce. Čím později dítě pochválíme, tím menší účinek budeme mít. Žák si nedokáže potom spojit činnost s pochvalou, proto je vhodné, hlavně u mladších dětí, dodržovat toto pravidlo.

Velice se mi líbil výrok od Čapka (2008, s. 54) „Pochvalou navíc se nedá nic zkazit, ale trestem navíc můžeme ztratit mnoho.“ Je to krásný příklad toho, že by učitelé

pochvalou neměli šetřit. Samozřejmě nemůžou přechvalovat. Množství pochval musí být úměrný.

3.2 Typy odměn

Čáp s Marešem (2001, s. 253) se zabývají typy odměn, které dále rozdělují takto:

- „pochvala, úsměv, projev sympatie, kladného hodnocení, kladného emočního vztahu,
- dárek věcný nebo peněžní
- umožnění činností nebo zážitků, po kterých dítě silně touží: určitý výlet, návštěva sportovního utkání, zajímavá společná činnost s dospělým, který má většinou nedostatek času apod.“

Velice mě zaujal odměnový systém od Fontany (1997, s. 346) jedná se o tzv. poukázkový systém. Žáci v průběhu výuky získávají lístky, které později mohou vyměnit za jim příjemnou činnost (např. hru na klavír). O tyto lístky, ale mohou také přicházet, takže se musí stále snažit.

3.4 Rizika odměn

Vždy se hovoří o tom, že odměny jsou přijatelnější nástroj pro udržení kázně, ale i přesto mohou mít svá rizika, o kterých se zmiňuje Bendl (2004). Pokud chválíme jedince určitou dobu, a potom přestaneme, většinou se vrátí k zpět ke špatnému chování. Například v situaci, když dítěti dáváme sladkost za to, že se učí. V momentě, kdy mu sladkost přestaneme dávat, dítě ztratí zájem se učit. Také se zmiňuje o tom, že žáci, kteří jsou motivováni puntíky, body, známkami a podobně, mají menší sklony ke kreativnímu myšlení. Většina odměn motivuje děti k získání dané odměny, což je ale špatně. Žáci by měli získat zájem o danou činnost.

Obecně ani známky nejsou podle Bendla (2004) dobrá motivace k učení. Negativně ovlivňují kreativní myšlení, dlouhodobé zapamatování a nedochází ani k zájmu o učení. Žáci chápou známky jako odměnu či trest, tak by tomu být nemělo. Měli by je chápat jako informaci, o kterou by se mohli opřít a postupovat ve svém vzdělávání.

Naivně bychom mohli věřit ve vnitřní motivaci, která děti pohání v jejich vzdělávání. Ale v životě se setkají s činností, která je prostě bavit nebude a budou se ji muset splnit. Například situace v práci, daný úkol vykonají většinou z povinnosti. Proto by se dítě mělo potkat s oběma situacemi, aby pak v životě nebylo překvapeno.

Bendl (2004, s. 135) zmiňuje příběh z vlastní praxe na základní škole, který ukazuje odměnu, která se stala neúmyslně trestem:

„Během svého učitelského působení na základní škole jsem se s kolegyní zúčastnil lyžařského výcviku s žáky sedmých tříd. Děti vytržené z každodenního prostředí se, jak známo, často chovají úplně jinak, než u nich očekáváme. Změněné podmínky s sebou zkrátka přinášejí jiné chování. Tzv. lyžařák se účastnil i jeden chlapec, který měl ve škole poměrně často problémy s kázní. Neučil se nijak špatně, ale byl občas hrubý ke svým spolužákům, drzý k učitelům a permanentně sprostý. Docel slušně sportoval, mj. hrál závodně kopanou. Ve škole měl pověst raubíře, resp. „tvrdého hochá“.

Všichni jsme měli obavy, jak se bude chovat na horách během plánovaného týdenního pobytu. Byli jsme však mile překvapeni. Chlapec, který dobře lyžoval a bruslil, se na horách změnil k nepoznání. Pomáhal méně šikovným spolužákům, snažil se je povzbuzovat, byl kamarádský a ohleduplný, a to i ve vztahu k učitelům, instruktorům aj. Během pobytu s ním nebyly sebemenší problémy.

Tato idylka trvala až do chvíle, než zmiňovaná kolegyně v dobré víře pochválila chlapce „před nastoupenou jednotkou“, tj. po večeři, tedy před večerním programem ve společenské místnosti. Od té chvíle začal do té doby milý hoch zase zlobit, být protivný apod. dobře míněná pochvala, která měla být pro chlapce odměnou, znamenala pro něho vlastně trest. Chlapec se díky pochválení před celým kurzem cítil trapně, byl „zahanben chválou“, styděl se, a proto zase dále pokračoval ve vyšlapaných kolejích. On, „chlap“ s pověstí „ostrého hochá“, „tvrdáka“, on, sportovec, fotbalista je najednou chválen přede všemi jako nějaká hodná, slušná, pilná, poslušná holčička s mašličkou ve vlasech.

Chlapec si „pracně“ vybudoval určitou pozici ve třídě, byla mu přisouzena určitá role, která se pochvalou učitelky, navíc vyslovenou před celou třídou, náhle ocitla v ohrožení. Proto ten rychlý návrat k dřívějším vzorům chování. Uvedený příklad je svědectvím, jak se i dobře míněná pochvala může za určitých podmínek minout účinkem. Je zároveň důkazem náročnosti učitelského povolání, která se projevuje v požadavku

přihlížet k povaze žáka, situaci a mnoha nesčetnými okolnostem, jenž mohou mít vliv na reakci žáků.“

4. Odměny vs. tresty

V minulých kapitolách jsme si již vymezily definice odměn a trestů, jejich druhy, rizika použití a základní zásady při jejich použití. Nyní se podívá vztah mezi nimi.

4.1 Rozhraní mezi trestem a odměnou

Často je trest striktně oddělován od odměny, jako by to byly zcela odlišné pojmy. Ale základ mají oba pojmy stejný. Například Kopřiva a kol. (2005, s. 156) se zmiňuje o tom, že odměna a trest jsou vlastně „dvě strany téže mince“. Jejich účinek je většinou jenom chvilkový a ovlivňují jen vnější chování žáka.

Každý člověk je jedinečný a má jinou osobnost, proto ten, kdo něco může chápat jako odměnu, tak druhý pod si pod ní může představit trest, a obráceně. Pokud dítě chápe odměnu jako trest, často má pak odměna zcela opačný účinek. Matějček (2007) uvádí i skutečnost, že i trest se může stát odměnou, jako například ve skupině chlapců, kteří mají problémy s normami společnosti. Správně by se měli chovat tak, že půjdou v rozporu s normami, pak je ale stihne postih a ten je chápán jako odměna. V tomto případě je velmi obtížné vymanit dítě z vlivu skupiny kamarádů.

Je tedy důležité pořádně zvážit, jaký způsob ukáznění zvolíme. Záleží na mnoho okolnostech, které musíme brát v potaz. Také si musíme uvědomit, že trest i odměna může ovlivnit osobnost žáka na celý život.

4.2 Trest nebo odměna

Čáp s Marešem (2001) uvádí, že teoreticky byla odměna spolu s trest zpracována behaviorismem. Ale od 19. století je Adlerova psychologie, humanistická psychologie a podobné kritizují. Čáp s Marešem také zmiňují způsoby chování, kterých by se měl vychovatel vyvarovat:

- Je chybou měřit jinak děti a dospělé.
- Není vhodná soutěživost mezi sourozenci.
- Vychovatel by se měl vyhnout slovním názorům, gestům a očekávání, že dítě neuspěje.
- Také není vhodné mít vysoké nároky na výkony dítěte – sportovní výkony, úklid pokoje aj.

4.3 Výchovné prostředky – jak na ně

Matějček (2007) uvádí i několik bodů, jak máme zacházet s výchovnými prostředky:

1. Přiměřenost – Veškeré výchovné prostředky, tresty i odměny, musí být přiměřené osobnosti a věku dítěte. Pokud dáme za odměnu lízátko dítěti v předškolním věku, bude reagovat zcela odlišně než dítě v páté třídě. Ten tuto odměnu nebude brát jako povzbuzující ale spíše jako „trapnou“ a odměna ztratí smysl. Platí pravidlo, že čím starší žák, tím méně platí odměny spoutané s city, ale spíše se zvyšuje zájem o odměnu, která jsou spojená s duševní hodnotou. Chyby, kterých se nejčastěji dopouštíme jsou, že se pokoušíme dítěti urychlit vývoj nebo mu diktujeme, co má nebo nemá chtít.
2. Srozumitelnost – V případě, že dítě neví, za co je trestáno nebo chválo, tak kázeňské přestupky ztrácí smysl. Žák musí jasně vědět, co provedl, nebo za co je chválen.
3. Bohatost a členitost – Velmi nebezpečný je stereotyp jak u odměn, tak i u trestů. V případě, že dítě bude vědět, že trestem bude výprask, časem si na něho zvykne a bude ho chápat jako něco, s čím se musí smířit. Podobně to platí i s odměnami. Pokud budeme dítěti kupovat stále stejné dárky, přestane mít po čase z těchto dáreků radost. Proto je důležité používat rozmanité druhy trestů a odměn.
4. Stupňování - Ze začátku bychom měli používat mírnější tresty a v případě potřeby je časem stupňovat a zpřísnovat. Stejně to platí i u odměn. V případě, že dítěti budeme kupovat samé drahé dárky, nebude mít potom z těch levnějších žádnou radost a nebude si jich vážit. Pokud to s odměnami či tresty přeháníme, často je problém v naší osobnosti. Buď máme děti moc rádi, rozmazlujeme je a chceme jim dopřát to, co mi jsme nikdy neměli. Nebo se může naskytnout druhá možnost, kdy dítě chápeme jako překážku a vnucujeme mu méněcennost.

5. Důslednost – V případě, že nebudeme důslední, dítě se ocitne ve zmatku. Proto musíme být jednotní a držet se pravidel. Je pro výchovu důležité, aby dítě nebylo za jeden přestupek jednou pochváleno, a potom zase odměněno. Největší problém nastává v případě, když je výchova rozpolcena například ve škole a v rodině. Dítě má pak dva výchovné vzory a neví, který je ten správný.

5. Tělesné tresty

Pohledy na tělesné tresty nejsou jednotné, ale různí se. Určení korektního směru je velice obtížné. Česká republika se obecně více přiklání k *západu*, kde jsou tyto tresty zakázané. Základem výchovy jsou pochvaly, které dítě motivuje k určité činnosti. Dříve to ale bylo právě naopak. Pochvaly se nepoužívaly, protože byly brány za samozřejmost. Popsané období chápeme v dnešní době jako extrém, který se těžko chápe. Na druhou stranu se v 21. století objevuje druhý extrém, a to volná výchova dětí. K potomkům se chováme jako k *bohům*, často neznají respekt a neumí se správně chovat. Nynější doba je velice uspěchaná, rodiče ani učitelé nemají čas se věnovat dětem, kterým posléze chybí pozornost a láska, kterou dospělí často neumí ukazovat. Žáci se ji potom snaží jejich způsobem získat, na což pak mnohdy reagujeme i tělesným trestem. Často takto zareagujeme bezmyšlenkovitě z různých osobních důvodů (rozepře s manželem, finanční problémy, pracovní problémy apod.). Na dítěti si potom vlastně vybijeme zlost, i když za to ani nemůže. Tělesné tresty prošly velkým legislativním procesem, až na konec byly zakázány.

5.1 Definice pojmu

Podle Lovasové a Schmidové (2006, s. 7) je tělesný trest definován takto:

- „úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek,
- vždy porušuje tělesnou integritu dítěte,
- zatlačuje dítě k primitivní reakci a brzdí tak vývoj osobnosti,
- zvyšuje pohotovost dítěte k agresivnímu chování,
- vždy je provázen stresem, tj. u facek a ritualizovaných výprasků chybí spravedlnost a srozumitelnost potrestání,

- jako vzorec sociálního chování se ukládá do paměti jako metoda řešení obtížných životních situací a v budoucnu slouží jako návod k jejich řešení.“

Spolu s definicí uvádějí i příklady tělesných trestů, které jsou např.: facka, pohlavek, výprask, rána pravítkem, třesení, stoj v hanbě, klečení, různé tělesné cviky jako kliky a dřepy, zalepování úst atd. Jejich výčet není stálá a je velice obtížné vyjmenovat vše, co lze považovat za tělesné tresty

Tyto tresty lze dělit podle několika specifík. Například Lovasová a Schmidová (2006) uvádějí dvojí dělení a to podle „účelu trestu – nápravný x výchovný“ nebo podle „způsobu provádění – rukou x předmětem“. Úplný jiný nadhled má Mareš a Čáp (2001, s. 253), kteří tělesné tresty dělí na „fyzické tresty; psychické trestání, tj. projevy negativních emocí, záporného emočního vztahu (dospělý se zlobí, křičí, vyhrožuje, mračí se, nemluví s dítětem apod.); potrestání zákazem oblíbené činnosti (jít ven s kamarády, sledovat televizní pořad, účastnit se činnosti oddílu) nebo donucení k neoblíbené činnosti (např. úklidové práce, ve škole mnohonásobné opisování apod.).“ Toto dělení je podle mého názoru nejvhodnější. Lovasová a Schmidová nevyjmenovaly všechny tělesné tresty, načež dělení od Čápa a Mareše postihuje veškeré tělesné tresty.

Matějček (2007, s. 26) uvádí, že „trest zřejmě není to, co jsme si jako trest pro dítě vymysleli, ale to, co dítě jako trest prožívá. Onen nepříjemný, tísnivý, zahanbující, ponižující pocit, kterého bychom se chtěli co nejdříve zbavit a kterému bychom se chtěli rozhodně pro příště vyhnout.“ Definice popisuje trest z pohledu individuality žáků. Každé dítě je jedinečná bytost, která chápe tresty jinak.

Podle Průchy a kol. (2003, s. 252) je trest „jedna z forem negativního motivačního působení na žáka ve škole i doma. Jde o záměrné navození následku toho, že žák splnil nebo nesplnil uložené požadavky.“ Autor se zmiňuje o záměrně navozeném následku, což znamená, že pokud žák nesplnil daný úkol, čeká ho sankce.

K tělesným trestům se často používají pomůcky. Jejich výčet je ustálený, hlavně ve školním prostředí: rákoska, prut, učebnice, hole, pásek. Tyto nástroje nemusí být používány jen prakticky, ale mohou sloužit i jako výstraha, pokud se nachází ve třídě permanentně.

Tělesné tresty se často vyplácely a vyplácí v osamocené místnosti. Například dříve se rákoskou dostávalo většinou v ředitelně nebo místnosti určené pouze pro pedagogy. Žáci se tímto trestem neopovážili chlubit. Teď je to právě naopak. Děti se trestem vychloubají a snaží se být *cool* pomocí toho trestu.

5.2 Dopady tělesných trestů

Každé dítě reaguje na tresty individuálně. Dítě, kterému rodiče dají jednou ročně pohlavek, pochopí, že udělalo něco špatného a tento trest si zaslouží. Činnost už znovu neudělá, takže trest splnil svou funkci – zamezení opakování nežádoucí činnosti. Naproti tomu dítě, které dostává pohlavky nebo facky dennodenně, dojde k opačnému výsledku.

Čáp a Mareš (2001, s. 254) uvádějí, že „...účinky tělesných trestů lze jen obtížně předvídat. Stejný trest vede u jednoho dítěte k žádoucí nápravě a u druhého poslušnosti jen navenek při skrytém nesouhlasu, třetí dítě reaguje negativisticky a ve zvýšené míře pokračuje v nežádoucím, čtvrté upadá do deprese, ztrácí kladné morální sebehodnocení, jeho činnost a vývoj se dezorganizuje. Trest má tedy různé účinky – v závislosti na předchozích zkušenostech dítěte, na jeho vlastnostech, na vztahu mezi dospělým a dítětem, na klimatu a situaci, na souhře mnoha podmínek. Někdy vede trest k pravému opaku toho, čeho měl dosáhnout.“

Bendl (2004, s. 123) se zabýval tělesnými tresty a jejich vliv na obranyschopnost. Vrozeným chování dítěte je, že při strachu se potřebuje schovat a utéct, často ke své matce. V případě tělesných trestů od rodičů se nemá kde schovat. Proto zde zmiňuje svět zvířat – krysy. Pokud nemají kam utéct, jejich hormony stresu se obrátí proti organismu. „Napětí roste, žaludeční tkáň i neurony jsou zasaženy.“ Proto fyzicky týrané dítě přirovnává ke krysám. „V případě fyzického nebezpečí je odpojení imunitního systému, spotřebitele energie, aby se veškerá energie koncentrovala do končetin kvůli možnému útěku nebo útoku.“ Dále zmiňuje určitou souvislost se stresem vyplývajícím z tělesných trestů a častým onemocněním těchto dětí.

Lovasová a Schmidová (2006) se zajímaly o dopady tělesných trestů na dítě v rovině sociální, fyzické a emoční. Pro žáka mohou být takovéto situace stresující, psychicky náročné a velice zatěžující. Často vzniká trauma, které potom ovlivní dítě na

celý život a jejich řešení je velmi problematické. Trauma se může projevovat ve snech, ve snížení aktivity dítěte, může být neklidné, nesoustředěné, často se leká a má problém s usínáním. Samozřejmě, že každé dítě může reagovat jinak.

Pokud dítě žije již od malička v rodinném či školním prostředí, ve kterém se často vyskytují a používají tělesné tresty, většinou má problém s chápáním samo sebe a s citovými projevy. Užití tělesných trestů může mít později za následek buď dítě, které bude ustrachované, citlivé, nestabilní, nebo osobu s poruchami chováním, alkoholismem a týráním svých vlastních dětí. Utrpení a strach z dětství bývá často skryto a projeví se až při výchově vlastního potomka. Sami si na konec uvědomíme, že výchova, kterou jsme prožili, nebyla nejvhodnější. Bohužel si častokrát uvědomíme, že se chováme totožně jako naši rodiče. Jakýkoli důsledek používání tělesných trestů je negativní pro vývoj dítěte, které pak doplácí na činy dospělých nejvíce.

Zajímavý případ, ve kterém můžeme vidět až jízlivost v legislativě a postupech našich úřadů, zmiňuje Bendl (2004, s.118):

Případ z Olomoucka

Ředitelka tamější školy byla za to, že o přestávce na chodbě udeřila pravitkem jednoho z neukázněných žáků, který nereagoval na její předchozí napomenutí, na hodinu uvolněna za své funkce ředitelem příslušného školského úřadu. Ředitelka však byla oblíbená a jak učitelé, tak rodiče a žáci se postavili na její stranu, podepisovali petice na její podporu, žádali její znovuvvedení do funkce. Případu se ujala média. V tisku a televizi se rozpoutala diskuze o legálnosti tělesného trestu. Celá záležitost nakonec skončila až na MŠMT, které se v celé věci rozhodlo poněkud šalamounsky. Odvolání ředitelky z funkce shledalo jako neplatné, ovšem z procedurálních důvodů. V „administrativním“ postupu ředitele školského úřadu došlo údajně k pochybení. Ministerstvo se vůbec nevyjádřilo k otázce legálnosti tělesného trestu.

Tragikomičnost celé situace dokresluje událost, která ve škole nastala několik dní po odvolání ředitelky. Mladá učitelka byla na chodbě svědkem rvačky dvou chlapců. Po zkušenostech s odvolanou ředitelkou a poté, co kluci nereagovali na její výzvy k ukončení boje, se bála situaci řešit „tělesně“, tj. odtrhnout peroucí se žáky od sebe. Rvačka však vyústila v natržení přirození jednoho z nich, což je zranění velice krvácivé. Na podlaze byla spousta krve. Situace se začala vyšetřovat a učitelce, která fyzicky nezasáhla, hrozila propuštění ze zaměstnání, ač se mu snažila svou pasivitou předejít.“

5.3 Faktory ovlivňující užívání tělesných trestů

Hlavní funkcí učitele je být průvodcem pro žáka tzn., že jeho hlavními rysy by měla být trpělivost, vytrvalost a důslednost. Na základě těchto vlastností pak může vytvořit jakýsi vztah s žákem, ve kterém se budou oba respektovat.

Lovasová a Schmidová (2006) se zmínili o třech faktorech, které ovlivňují užívání tělesných trestů:

1. Osobnost učitele
2. Osobnost dítěte
3. Vliv vnějšího prostředí

Všechny tyto aspekty se prolínají a navzájem ovlivňují. Téměř nikdy není na vině pouze jeden činitel, ale jde o souhru více náhod.

5.3.1 Osobnost učitele

Vyučující pedagog je často ovlivňován svým emočním rozpoložením, který je ovlivněn různými osobními i pracovními problémy (únava, problémy s partnerem, problémy v práci atd.). Emoční napětí slouží jako záminka pro vykonání tělesných trestů a dítěti je dáno najevo, že za všechno může samo. Pro dítě je tato situace velmi nepříjemná a nekontrolovatelná, protože samo ví, že původ této agrese je někde jinde a dospělý člověk potřebuje svůj hněv na někom vybit. (Lovasová a Schmidová, 2006)

Druhou možností, proč pedagog využívá tělesné tresty, je vydobytí si autority a poslušnosti. Často se to stává v případech, kdy je osobnost učitele slabá a pro děti nezajímavá. Ten se poté uchýlí k tělesným trestům, díky kterým donutí žáky k podřízení se a k udržení pořádku. V tomto případě jde ale o strach z trestu a následnou poslušnost. Žáci mají špatný vztah s vyučujícím a chybí i důvěra.

Pedagog nepůsobí ve škole pouze jako zprostředkovatel informací, návyků a dovedností, ale jeho náplní práce je i vychovávat jedince a rozvíjet jejich osobnost. Svým chováním ale může tuto výchovu narušit a ovlivnit jedince.

5.3.2 Osobnost dítěte

Lovasová a Schmidová (2006, s. 9) popsali možnosti, kdy lze očekávat, že bude dítě vystaveno tělesným trestům:

- „děti, u nichž byl narušen proces přirozeného připoutání (attachment), např. nechtěné dítě, problematický průběh těhotenství, narození dítěte nepreferovaného pohlaví nebo vzhledu,
- děti, vyžadující komplikovanou péči (předčasně narozené děti, děti zvýšeně plačící, neresponzivní, špatní jedlíci nebo děti s vrozenou vadou nebo spec. potřebami, hyperaktivní děti),
- děti, které mají problémy se zvládnutím určitých vývojových stádií (nezvládnutí toaletního tréninku, špatná adaptace na školu),
- „odlišné děti“ – tato odlišnost může být jak zjevná (tělesné postižení), tak skrytá (dítě, které je méně přitažlivé nebo méně inteligentní než ostatní děti),
- děti, které jsou opakovaně bity, mohou svým chováním navenek působit negativisticky, což jen více popudí rodiče k dalším trestům.“

5.3.3 Vliv vnějšího prostředí

„Mezi obecné stresory zevního prostředí lze tedy zahrnout: chudobu, finanční potíže, izolaci, nedostatečnou sociální podporu, chybění širší rodiny, nezaměstnanost, problémy s bydlením, zdravotní problémy.“ (Lovasová a Schmidová, 2006, s. 10)

5.4 Právo a tělesný trest

Dětské právo je hlavním tématem několika mezinárodních dokumentů. Dětská práva se stala součástí lidských práv už v roce 1924. Následně byla uznána i „Deklarace práv dítěte“, která uzákonila starost o zvláštní ochranu dětí. Tato deklarace byla přijata Ligou národů, kterou následně nahradila Organizace světových národů, která v roce 1946

vyhlásila „Všeobecnou chartu lidských práv“, a potom v letech 1959 „Chartu práv dítěte“. Charty ale nejsou kodifikovány, proto nelze zajistit nějakým způsobem jejich plnění. Mezinárodním rokem dítěte se stal letopočet 1979. Polsko chtěla zpracovat Úmluvu o právech dítěte, kterou posléze 20. listopadu 1989 přijalo OSN a v platnost vstoupila v roce 1990. V Československé federativní republice byla uvedena v platnost až v roce 1991. (Vaničková, 2004)

Některé vybrané články z Úmluvy o právech dítěte (Vaničková, 2004):

- Článek 2 hovoří tom, že každé právo se vztahuje na všechny děti bez rozdílu a všechny děti je potřeba chránit před diskriminacemi.
- Článek 6 je důležitý, protože zaručuje právo na život každému dítěti a zabezpečený vývoj.
- Článek 12 umožňuje všem dětem se svobodně vyjadřovat a má mu být věnována náležitá pozornost.
- Článek 24,3 garantuje dítěti, že stát se bude snažit odstranit veškeré nežádoucí praktiky škodící zdraví.
- Článek 28,2 uvádí, že ve školách bude kázeň zajištěna takovým způsobem, aby nepohoršovala důstojnost dítěte.
- Článek 34 uvádí, že je potřeba chránit děti před sexuálním násilím.
- Článek 35 se zabývá ochranou dětí před prodejem, obchodováním či únosem.
- Článek 36 garantuje ochranu dětí před vykořisťováním.
- Článek 37 chrání děti před mučením, trestáním a zacházením, které je kruté nebo ponižující.
- Článek 38 uvádí, že dítě nemůže být zapojeno do bojových akcí.
- Článek 39 zmiňuje, že veškeré státy musí jednat tak, aby docházelo k podpoře zotavení a integrace dítěte, které bylo zanedbávané, mučené nebo jiné kruté formy zacházení a trestání.

5.5 Historie tělesných trestů

„Historii výchovy lze s jistou nadsázkou označit za historii udržování pořádku a kázně, která znamená podřízení se určitému řádu. Za porušení kázně měl následovat trest. V podstatě celou historii lidstva provází tělesný trest. Z různých kronik a historických

románů máme zachováno povědomí o tělesných trestech dětí, které byly používány rodiči, nebo vychovateli. Viděno optikou dnešní vysoké citlivosti vůči násilí, vnímáme dříve běžně využívané tresty jako kruté formy týrání, např. několikahodinové klečení, bití sukovicí, rány rákoskou atd.“ (Vaničkoví, 2004, s. 13)

Vaničková (2004) se zabývala vývojem tělesných trestů v průběhu celé historie lidstva. Fyzické tresty se vyskytovaly na všech místech od Řecka, Říma až po Egypt. Trest byl používán v případě nedodržení kázně a každá kultura využívala jiné druhy při vynucování kázně. Během dějin se vytříbily určité tresty, které zobecněly jako například použití biče nebo hole. Pro nás je tělesný trest spojen se školním prostředím, ve kterém byla nejvíce využívána rákoska.

Z patriarchálního období můžeme trestání vyčíst z různých kreseb a historických pramenů, kde nejčastěji otec trestá dítě. V pravěku, starověku a středověku bylo dítě odstaveno na druhou kolej a pozornosti se mu dostávalo pramálo, což se nakonec odrazilo i na samotné výchově. V průběhu historie to byl ale středověk, ve kterém se nejvíce uchýlovali k tělesným trestům. Dokonce bylo doporučeno využívat tyto tresty v pravidelných intervalech a častokrát, aby splnily svůj účel. Nejčastěji docházelo k výprasku v sobotu, což byl den primárně určen pro takovéto trestání. Nejčastěji byly trestány děti, i přestože nic neudělaly a ničím se neprovinily. Výprask byl dost tvrdý a nelidský pomocí hole, biče nebo rákosky. Trestání se týkalo i dětí z bohatých rodin, často i ze šlechtických a královských.

Ve starověkém Řecku jsme si mohli všimnout rodinné výchovy, ze které vyplývala úcta ke starším. Děti si nemohly dovolit odmítnout nebo neuposlechnout dospělého člověka, obzvláště matku, která byla hybatelkou celé domácnosti a hlavním vychovatelem dětí. Pomocí úcty ji pak děti prokazovaly autoritu a respekt.

Oproti tomu v Římě byl hlavním vychovatelem otec, který sám rozhodoval, zda dítěti daruje život, zvednutím ze země, nebo ho odmítne. Tato moc vložená do role otce se nazývá patria potestas.

Velký vliv na trestání měly i filosofické systémy, které se zaobíraly smyslem lidského života, tudíž i výchovou, odměny a tresty. Nejvíce ji ovlivnila scholastika (11. – 15. století – vysvětlení náboženských dogmat pomocí rozumu), renesance (14.-16. století – znovuoživení a čerpání z antické kultury), reformace (16. století – návrat ke křesťanství) a osvícenství (17.-18. století - víra v rozum, pravidla a řád). Například Platon svou

výchovu založil na spravedlnosti a své požadavky popsal v jeho díle Ústava. Zdarma vzdělával studenty v Platonově Akademii, kterou založil v Athénách. Na jeho učení později navázal i Aristoteles. (Vaničková, 2004)

Vaničková (2004, s. 15, 16) uvádí, že ze začátku byla rodina hlavním iniciátorem výchovy, postupem času a změnou kultury se do výchovy zapojilo i náboženství. Na vzdělávání se podílela církev spolu se světskými institucemi. Vliv rodiny se postupně zmenšoval hlavně kvůli zaměstnávání žen. Oba rodiče byli pryč a jejich výchova se postupně redukovala, proto se na vzdělávání a výchově čím dál více podílely vzdělávací instituce. Působení na vzdělávání se podle vztahu dělilo mezi stát a církev.

Ve středověku bylo nositelem vzdělávání kněžstvo a vrcholem církevních školských organizací byly první univerzity, které vznikly ve 13. století. Do této doby ale v rodině nebyly proječovány city, až do 15. století, kdy díky humanismu a renesanci se změnilo postavení dítěte. Matka a otec se začínají zajímat o dítě, a dokonce se objevuje „fenomén mazlení s dítětem“. Poté se školství stalo více záležitostí světskou díky osvícenství. Byly vytvořeny obecné školy a Marie Terezie v roce 1763 zavedla povinnou školní docházku a školství spadlo pod stát.

V 19. století se stalo prioritou vychovat děti tak, aby obstály v drsném světě, který je čekal. (Labusová, 2016) Začala se v rodině projevovat citovost, zdůrazňována byla i disciplína dítěte a prokazování autority k otci. Začalo se konečně negativně přihlížet na práci dětí.

Sociální pracovnice Florence Kelley sama označila 19. století za století dítěte. Své rozhodnutí zdůvodnila „přijetím 3 zásadních právních dokumentů, ... oslabování důrazu na bezmeznou poslušnost formálním autoritám, zdůrazňování přirozené a rozumné výchovy, demokratizace rodinného života, priorizace emocionality a zvyšování citlivosti vůči násilí, křivdám a bezpráví vůči dětem.“ (Vaničková, 2004, s. 16)

Tělesné tresty byly prostředkem pro udržení kázně a poslušnosti hlavně během doby, kdy učitelé neměli kvalitní a vysoké vzdělání, nechtěli a neuměli zaujmout děti a ani se nesnažili udělat učivo zajímavějším. Učitelé byli vybráni z bývalých vojáků, kterým byla rákoska blízká. Samotná rákoska byla symbolem pro udržení kázně a vynucení autority. „Ostatně ani samotný Jan Amos Komenský nebyl proti tělesným trestům žáků. Ty ale měly být ukládány za nemravnost, závist, pýchu a nadutost – nikdy ale za neumění a neznalost.“ (Morkes, 2006, s. 28). Také se jako první zmínil, že trestat

by se mělo pouze špatné chování a ne neznalost. Vedle toho upozorňuje na nadměrné používání tělesných a přísných trestů. I Jean Jacques Rousseau byl proto tělesným trestům a jeho hlavním cílem bylo „rozvoj smyslu a smyslového vnímání“. (Vaničková 2004, s. 16) Děti se s takovými tresty setkávaly jak ve školním, tak i v rodinném prostředí, proto jej braly jako samozřejmost a často ho preferovaly před jiným potrestání. Čím více se přisuzovala důležitost vzdělávání, tím více se začala společnost zajímat o ochranu a bezpečí samotného dítěte. Samotná poslušnost dětí i v dospělosti odpadla až v 1. polovině 20.století, do té doby musely být děti poslušné i v případě, že si založily svoji rodinu a domácnost, tak často poslušnost k rodičům přetrvávala. (Vaničková, 2004)

Změna přišla až v roce 1870, kdy v Rakousku-Uhersku zakázaly tělesné tresty ve školách novým zákonem. Na mnoha místech už různými předpisy tyto tresty zakázaly. Většina pedagogů s tímto uzákoněním souhlasila, ale našlo se pár jedinců, kteří i protestovali. Jejich odůvodnění bylo také, že nelze působit jenom na city, aby se dítě chovalo ukázněně. Naštěstí ale zákon nezrušili. To ale neznamená, že se tělesné tresty ve školním prostředí absolutně neužívaly. „Z dobové literatury z přelomu 19. a 20. století je přitom zřejmé, že problémy se zrušením tělesných trestů ve školách měli i mnozí rodiče. Měli totiž představu, že učitel, který své žáky vůbec nebije, je špatným učitelem.“ (Morkes, 2006, s. 28)

„Až druhá polovina 20. století dopřála dětem, aby na ně bylo nahlíženo jako na autentické a legislativně chráněné bytosti.“ Výchova se časem přehoupla na druhou krajní polovinu a přísnou výchovu nahradila neschopnost rodičů si vydobýt autoritu a problém se stanovením základních hranic. (Labusová, 2016) Ale ani ve 20. století se neodpustilo od tělesných trestů, na druhou stranu se tohoto jevu začalo všímat a objevily se i snahy o jeho řešení. V roce 1962 americký lékař (německého původu) poprvé popsal syndrom bitého dítěte (sy battered child), ale až v roce 1992 se stal syndromem zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Child Abuse and Neglect). (Vaničková 2004)

Vaničková (2004) se také zajímá o moderní rodinu a její pojetí. Obecně se rodina mění spolu s kulturou a společností. Také uvádí, že rodina má několik podob:

- „otec pracuje mimo domov, matka je v domácnosti a stará se o domácnost a děti (nebo naopak),
- oba rodiče jsou zaměstnaní, s výchovou dětí pomáhají prarodiče,
- rodiče jsou rozvedení, děti žijí s jedním z nich a druhého navštěvují,

- rodina pouze s jedním rodičem, který má na starosti veškeré ekonomické zaopatření a výchovu dítěte,
- rodina doplněná po rozvodu,
- dítě žije u příbuzných,
- děti žijí v rodině, která je adoptovala nebo přijala do pěstounské péče,
- dítě žije v rodině pracovně vyčerpaných rodičů, kde je výchova svěřena chůvě,
- více generační rodina.“ (Vaníčková 2004, s. 18)

Doplnila bych ještě rodinu složenou z postarších rodičů, u kterých je problém právě jejich věk. Sami na dítě nestačí, často jsou pracovně vyčerpáni a dítě nakonec roste téměř bez výchovy. Nynější doba je sama o sobě nelehká pro rodiče a jejich výchovu. Na děti působí přespříliš jevů například televize, počítač, filmy,. Nakonec mají sem problém rozeznat vhodné od špatných. Je těžké děti ochránit před těmito vlivy, proto je důležité je na tato fakta připravit.

6. Legislativní zakotvení problematiky

V 21. století se stále čím dál tím více diskutuje o nedostatečné právní ochraně dětí ale i učitelů. Děti jsou chráněny několika dokumenty. Hlavním dokumentem je Úmluva o právech dítěte, potom následují vnitřní zákony České republiky – zákon č. 359/2009 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon 40/1964 Sb., občanský zákoník a zákon ř. 941/1963 Sb., o rodině.

Žáci se ve škole chovají podle dvou norem (Bendl 2001, s. 121). První norma je psaná a řadíme sem samotný školní řád. Na druhé straně stojí norma nepsaná, což jsou slovní pokyny všech pracovníků školy. Problém je, že nelze zachytit veškeré možné způsoby chování žáků ve škole do školního řádu.

Co se týče postavení tělesných trestů v české legislativě, stojí zatím mimo zákony. Touto problematikou se zabírala Lovasová a Schmidová (2006, s. 15). Zmiňují se také o současném trendu uzákonit tělesné tresty jako ilegální a prosazují se snahy o postavení na úroveň týrání dětí. Tímto směrem se ubraly tyto země: Švédsko, Norsko, Dánsko,

Finsko, Rakousko, Kypr, Lotyšsko, Ukrajina, Chorvatsko, Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko, Německo, Izrael, a Island.

Austrálie tělesný trest reguluje zákonem: „fyzické trestání dětí za účelem dosáhnout u nich poslušnosti je dovoleno pouze, pokud se jedná o tzv. rozumný tělesný trest, jehož intenzita by se dala hodnotit jako mírná a je použita za účelem napravit chování dítěte.“ (Lovasová, Schmidová, 2016, s. 15) Rozumný tělesný trest lze těžko stanovit, proto zákon stanovuje povinné činitele: „věk dítěte, postavu (tělesné parametry, půroporce), zdravotní stav dítěte a jeho mentální status, důvod potrestání a jeho forma, poškození způsobené dítěti.“ (Lovasová, Schmidová, 2016, s. 15) Například USA nezakázala tresty úplně a každý stát si tyto tresty reguluje jednotlivě. Podobně to funguje i ve východní Asii (Japonsko, Korea, Taiwan, Čína). Důvodem je jejich myšlenka výchovy, která říká, že i mírný tělesný trest je u výchovy dětí podstatný. Čína spolu s Taiwanem se ale odlišují zákazem tělesných trestů ve školách, v ostatních zemích se stále můžou provozovat fyzické tresty.

Polsko se stalo první zemí, která zakázala tělesné tresty ve školách a to roku 1783. Postupně se přidávaly ostatní země Evropy. Podle některých nejvíce demokratická země Anglie tělesné tresty zakázala na státních školách až v roce 1986 a na soukromých v roce 1999. Švédsko se stalo první zemí, která v roce 1979 zakázala zcela tělesné tresty. „Podle mezinárodní organizace Save the Children (Zachraňte děti) tělesné tresty ve střední Evropě nezakázalo jen Česko a Slovensko. Okolní státy podobnou legislativu mají. Polsko ji přijalo v roce 2010, Německo v roce 2000, Rakousko v roce 1989 a Maďarsko před devíti lety. Chybí naopak třeba v Itálii, Británii či Francii. Z členských států ji naposledy zavedla letos Malta. V Rumunsku a Bulharsku platí deset let, v Chorvatsku 15. Celkem ji má 42 států světa.“ (www.reflex.cz, Česko na rozdíl od jiných nezakázalo tělesné tresty dětí a možná ani nezakáže, 2014)

20.11.1989 OSN schválilo na Valném shromáždění „Úmluvu o právech dítěte“, která se dá považovat za největší legislativní postup. Nakonec jsme ji v roce 1993 přijali i my a nabyla u nás platnost jako právní dokument nejvyššího řádu. (Bendl, 2004)

Česká republika patří mezi státy, které zakázaly tělesné tresty ve školách, ale v rodinné výchově je zákon neupravuje. Časem se objeví někdo s názorem zakázat tělesné tresty absolutně, ale zatím nebyly úspěšné. Například návrh Džamily Stehlíkové ministryně pro oblast lidských práv a menšin v letech 2007-2009. Proti němu se postavila

většina rodičů, protože její myšlenku chápaly jako zásah do svého způsobu výchovy. (Labusová, 2016)

6.1 ŠKOLSKÝ ZÁKON

„Výchovná opatření

§ 31

(1) Výchovnými opatřeními jsou pochvaly nebo jiná ocenění a kázeňská opatření. Kázeňským opatřením je podmíněné vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, a další kázeňská opatření, která nemají právní důsledky pro žáka nebo studenta. Pochvaly, jiná ocenění a další kázeňská opatření může udělit či uložit ředitel školy nebo školského zařízení nebo třídní učitel. Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem druhy dalších kázeňských opatření a podmínky pro udělování a ukládání těchto dalších kázeňských opatření a pochval nebo jiných ocenění.

(2) Ředitel školy nebo školského zařízení může v případě závažného zaviněného porušení povinností stanovených tímto zákonem nebo školním nebo vnitřním řádem rozhodnout o podmíněném vyloučení nebo o vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení. V rozhodnutí o podmíněném vyloučení stanoví ředitel školy nebo školského zařízení zkušební lhůtu, a to nejdéle na dobu jednoho roku. Dopustí-li se žák nebo student v průběhu zkušební lhůty dalšího zaviněného porušení povinností stanovených tímto zákonem nebo školním nebo vnitřním řádem, může ředitel školy nebo školského zařízení rozhodnout o jeho vyloučení. Žáka lze podmíněně vyloučit nebo vyloučit ze školy pouze v případě, že splnil povinnou školní docházku.

(3) Zvláště hrubé slovní a úmyslné fyzické útoky žáka nebo studenta vůči pracovníkům školy nebo školského zařízení se vždy považují za závažné zaviněné porušení povinností stanovených tímto zákonem.

(4) O podmíněném vyloučení nebo o vyloučení žáka či studenta rozhodne ředitel školy nebo školského zařízení do dvou měsíců ode dne, kdy se o provinění žáka nebo studenta

dozvěděl, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy se žák nebo student provinění dopustil, s výjimkou případu, kdy provinění je klasifikováno jako trestný čin podle zvláštního právního předpisu. 21) O svém rozhodnutí informuje ředitel pedagogickou radu. Žák nebo student přestává být žákem nebo studentem školy nebo školského zařízení dnem následujícím po dni nabytí právní moci rozhodnutí o vyloučení, nestanoví-li toto rozhodnutí den pozdější.“

Jediný zákon, který chrání učitele je paragraf č. 31, zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon).

Samotný učitel není zákonem příliš chráněn, spíše jej omezuje. Zákon řeší pouze závažné prohřešky, ale drobnými neukázněnostmi, které žáci ve školách vykonávají na učitelích dennodenně, se nezaobírá. Proto se uvažuje o změně zákona ve větší prospěch učitelů, pro jejich větší ochranu.

6.2 Školní řády

„Školní řád, vnitřní řád a stipendijní řád

§ 30

(1) Ředitel školy vydá školní řád; ředitel školského zařízení vnitřní řád. Školní řád a vnitřní řád upravuje

a) podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole nebo školském zařízení a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky,

b) provoz a vnitřní režim školy nebo školského zařízení,

c) podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí,

d) podmínky zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení ze strany dětí, žáků a studentů.

- (2) Školní řád obsahuje také pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků a studentů.
- (3) Školní řád nebo vnitřní řád zveřejní ředitel na přístupném místě ve škole nebo školském zařízení, prokazatelným způsobem s ním seznámí zaměstnance, žáky a studenty školy nebo školského zařízení a informuje o jeho vydání a obsahu zákonné zástupce nezletilých dětí a žáků.
- (4) Ředitel střední nebo vyšší odborné školy může se souhlasem zřizovatele vydat stipendijní řád, podle něhož lze žákům a studentům poskytovat prospěchové stipendium.“

V případě situace, když musí ředitel řešit kázeňské přestupky, je školní řád jediný dokument, o který se může opřít. Bohužel toho ale nevyužívají. Na školách jsou školní řády napsány spíše obecně a řeší pouze výuku a chování. Problematikou řešení nekázně se nezaobírají. Chybí zde postupy a případné řešení přestupků. Často se například řeší problém s mobilním telefonem a zákazem nošení do školy. Spousta rodičů je ale proti, i přestože učitelé mají ve sborovnách pevné linky nebo své telefony pro zavolání pomoci. Proto často ředitel poleví a mobilní telefony jsou povoleny. Pak se ale zbytečně řeší kázeňské problémy jako krádež, ztráta, nahrávání, atd.

Při tvorbě školního řádu jsou ředitelé omezeni dost striktním zákonem. Proto spousta učitelů volá po změně tohoto zákona. Žádají například o stanovení sankcí, které tam nyní chybí.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

PRAKTICKÁ ČÁST

1. Vlastní výzkum

Praktická část mé diplomové práce obsahuje seznámení s výzkumem, který byl prováděn pomocí kvantitativního výzkumu - dotazníkového šetření. Nejprve však musela být zpracována teoretická část, bez které by výzkum nemohl být proveden. Na základě ní jsem poté mohla provést výzkum, který nám odpoví na zvolenou výzkumnou otázku.

První kapitoly pojednávají o samotném cíli výzkumu, formulování hypotéz, popis metod šetření, vypočítaná návratnost dotazníků od respondentů a nakonec i popis výzkumné vzorku. Následně se zabírám interpretací zjištěných údajů a vyhodnocení dotazníků. Každá otázka je popsána a rozebrána do detailu, a potom jsou ke každé položce zpracovány odpovědi respondentů. Informace jsou poté převedeny do grafů a slovně popsány a rozebrány. Na závěr praktické části jsou všechny výsledky a informace shrnuty a popsán výsledek výzkumu.

1.1 Cíl výzkumu

Je zřejmé, podle názvu diplomové práce – Subjektivní pojetí tělesných trestů na základních školách z pohledu současné a minulé generace, že jejím cílem je nalézt určitý vztah mezi oblíbeností školy a používání tělesných trestů ze stran vyučujících na základních školách. Výzkum by měl přispět k lepšímu pochopení pozitivního a negativního působení tělesných trestů na žákovu osobnost. Proto jsem si tedy stanovila hlavní a vedlejší výzkumné cíle:

Hlavní cíle:

- 1) Zjistit, zda existuje možnost působení tělesných trestů na celkové vnímání školy na 1. stupni základních školách.

Vedlejší cíle:

- 1) Zjistit, v jaké míře se používaly tělesné tresty ve městech a na vesnicích v určitých obdobích.
- 2) Zjistit, zda byli více trestáni chlapci nebo děvčata na 1. stupni základní školy.

- 3) Zjistit, zda existuje typ tělesných trestů, který používali častěji než ostatní.

1.2 Výzkumné předpoklady

Vzhledem ke zjištěným teoretickým poznatkům a vytyčených cílů této diplomové práce, stanoveny tyto výzkumné předpoklady:

1. Na základních školách vesnických se tělesné tresty vyskytují častěji než na školách městských.
2. Na základních školách bylo více než 60% trestů zaměřeno na chlapce.
3. Více než $\frac{1}{4}$ dotazovaných subjektů se setkala s tělesnými tresty na základní škole.
4. Nejčastějším tělesným trestem ze stran vyučujícím na základní škole je facka a pohlavek.

1.3 Výzkumné metody

Jako nejvhodnější metodu pro můj výzkum jsem zvolila dotazníkové šetření. Gavora (2000, s. 99) uvádí, že jde o „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.“ Jedná se o nejvíce používanou metodu, kterou zjišťujeme velký počet informací od respondentů. Hlavní důvodem je jeho jednoduchost. V případě potřeby lze získat co nejvíce odpovědí a informací, proto je tato možnost nejvhodnější pro můj výzkum tělesných trestů.

Jedná se o kvantitativní výzkum, který je typický podle Gavory (2000, s. 31) tím, že „zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytů jevů.“ Zastánci tohoto typu výzkumu zastávají názor, že kvantitativní způsob lze precizně a jednoznačně zpracovat pomocí čísel. Naopak zastánci kvalitativního výzkumu se ohrazují, že pokud člověk odpovídá pouze skrz čísla, ztrácí se pak jeho lidskost. Podle nich je důležitější význam lidského sdělení než nějaká čísla. Následně ale i výsledky nelze zobecňovat. (Gavora, 2000)

Můj dotazník je složen z 5 otázek otevřených i uzavřených, které se týkají faktografických údajů o respondentovi a zbylých 7 otázek, které se zabývají

problematikou tělesných trestů, názory a zkušenosti respondentů na tento jev. Ve vstupní části respondenty obeznamuju s cílem dotazníku, tématem mé diplomové práce a osobou, která jej zpracovala. Jedná se o motivaci, která nám zaručí vyšší návratnost dotazníků. (Gavora, 2000) Druhá část je následně tvořena 13 otázkami, týkající se tělesných testů. Na závěr je dotazník ukončen poděkováním respondentům za vyplnění a jimi strávený čas.

Dotazníkovému šetření předcházela předvýzkum, který byl proveden na 15 subjektech výzkumu. Pomocí interview mi byly sděleny nedostatky, popřípadě chyby a nedorozumění v dotazníku, které jsem posléze upravila a vylepšila. Cílem bylo, co nejvíce udělat dotazník pochopitelný pro respondenty.

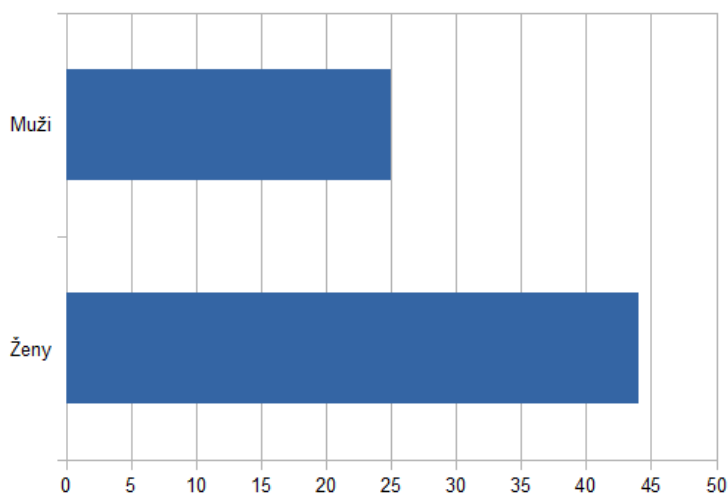
Dotazník je složen z několika typů otázek:

1. Uzavřené otázky – Jde o otázku, která nabízí již předem nachystané odpovědi. Úkolem respondenta je pouze označit podle něho vhodnou odpověď. Výhoda spočívá v jednoduchém zpracování, které je založeno pouze na spočítání daných odpovědí.
 - a. Dichotomické otázky – I tyto otázky nalezneme v dotazníku. Jsou specifické jejich nabídkou, která obsahuje pouze dvě možnosti (*ano/ne*). Často se přikládá i odpověď *nechci odpovédět, neumím se vyjádřit*, která je pro respondenty, kteří nechtějí sdělit svůj názor.
2. Otevřené otázky – Tato otázka se vyskytuje v dotazníku pouze třikrát a je založena na volné ruce při psaní odpovědi. Dotazovaný subjekt není nijak omezen, pouze tématem, na který má sdělit odpověď. Výhodou je volnost, díky které můžeme získat neobvyklé a zajímavé informace. Nevýhodou spočívá v jejich zpracování. Odpovědí je velké množství, proto se musí určitým způsobem kategorizovat, a potom teprve vyhodnotit. (Gavora, 2000)
3. Škálované otázky – „Škála poskytuje odstupňované hodnocení jevu.“ (Gavora, 2000, s. 104)

1.4 Výzkumný vzorek

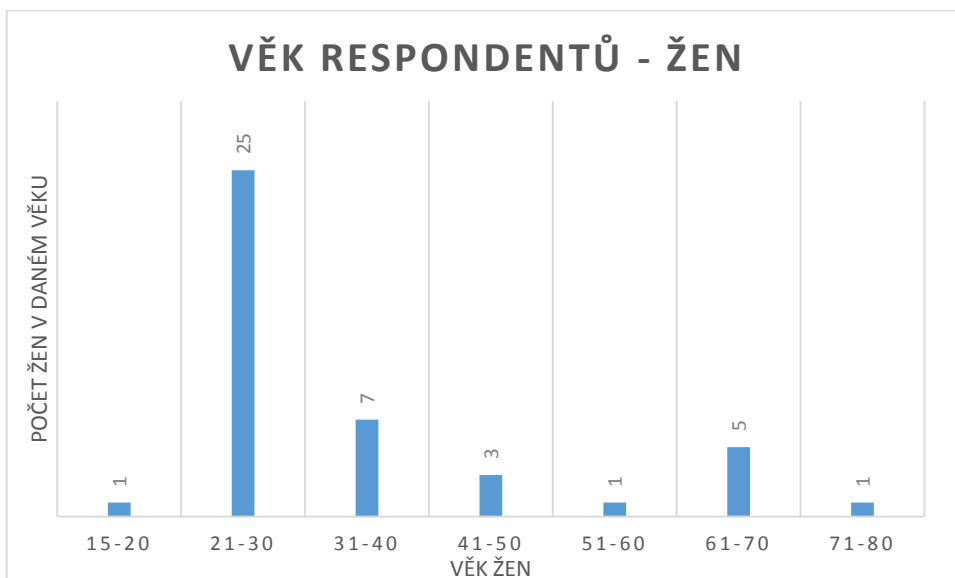
Základní soubor mého výzkumu je složen ze subjektů ve věku od 15 a více let. Skládá se jak z mužů, tak i z žen. Jejich výběr není nijak omezený. Pokusila jsem se vybrat subjekty různého věku.

První položkou dotazníku byla otázka, týkající se pohlaví. Respondenti vybírali z uzavřených možností *muž* nebo *žena*. Po sečtení odpovědí na danou otázku jsem zjistila, že nejvíce mi odpovídaly ženy a to v přepočtu 44 žen, méně pak muži, téměř o polovinu a to 25. Důvodem může být fakt, že já sama jsem žena, což mělo na dotazníky rozeslané po internetu zajisté vliv. Dalším důvodem může být skutečnost, že většinou děti dávají své úkoly matkám, které poté vyplnily dotazníky. Výsledky jsou graficky zpracovány v grafu č.2.

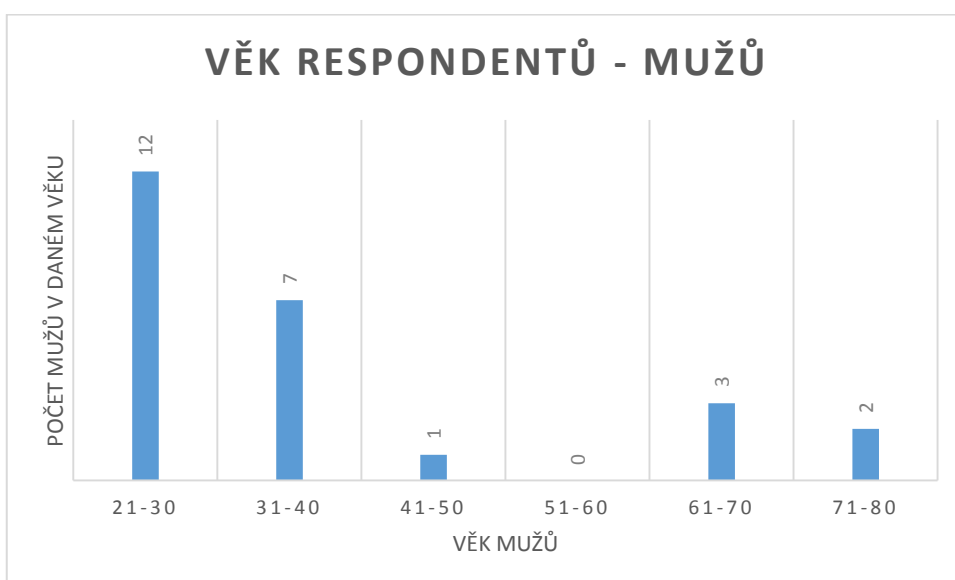

Graf 1: Počet mužů a žen

Následující otázka, týkající se faktografických údajů, se zabývá současným věkem respondenta. Nejvíce jich odpovídalo ve věku 21 až 30 let. Důvodem je rozeslání dotazníků po internetu, kterému více holdují osoby mladšího věku. U žen jsou zastoupeny všechny věkové kategorie, i za předpokladu, že některé pouze jedním subjektem. U mužů chybí dvě kategorie a to věk 51 až 60 a 15 až 20. Nedovedu zdůvodnit tento jev, ale lze usoudit, že rodiče dětí, kteří vyplňovaly tyto dotazníky, často náleží do mladší věkové kategorie. Jedna žena bez udání důvodů nevyplnila svůj současný věk.

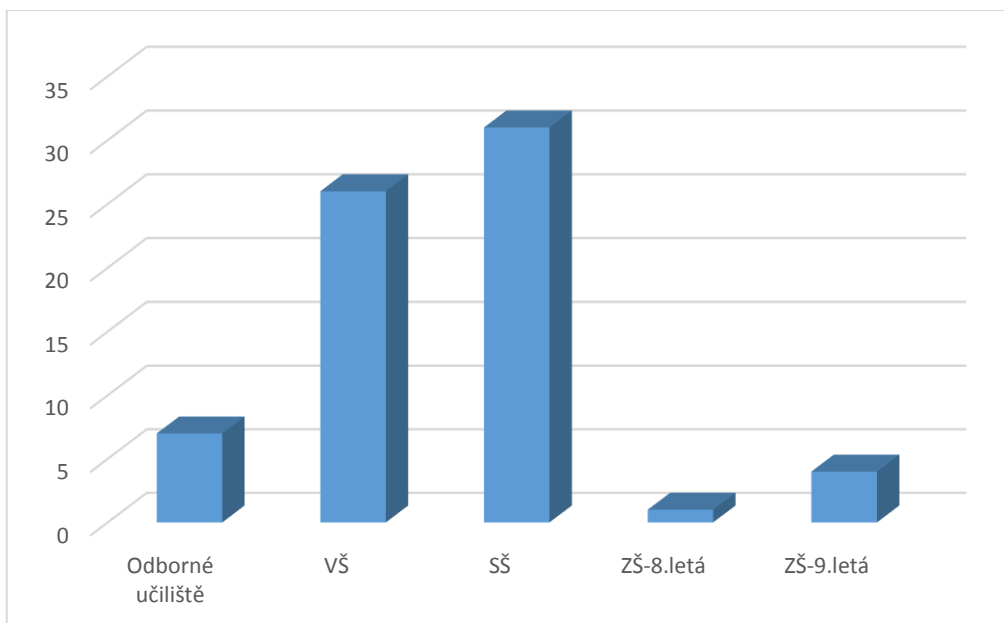

Graf 2: Věk respondentů - žen

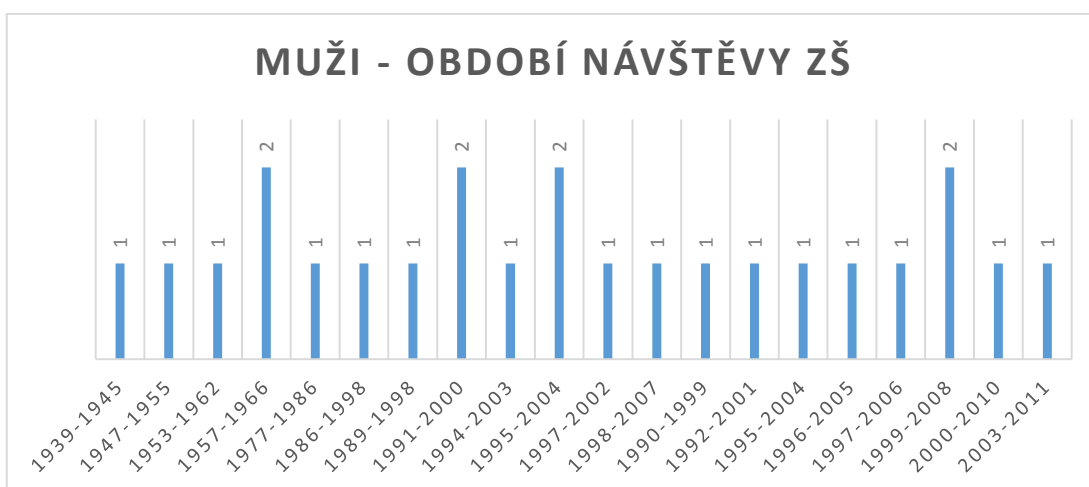
Graf 3: Věk respondentů – mužů

V další otázce subjekty odpovídaly na uzavřenou otázku, která se týkala nejvyššího dosaženého vzdělání. Dotazovaní měli na výběr z možností *základní škola 8. letá, základní škola 9. letá, odborné učiliště, střední škola, vyšší odborná škola, vysoká škola nebo jiná možnost*. Nejvíce respondentů bylo se středoškolským vzděláním a to 30, následně 25 dotazovaných dosáhlo vysokoškolského vzdělání, o něco méně jich studovalo odborné učiliště, pouze 4 subjekty dosáhly svého nejvyššího vzdělání základní 9.letou školu a pouze 1 subjekt vystudoval základní 8.letou školu. Viz graf číslo 5.

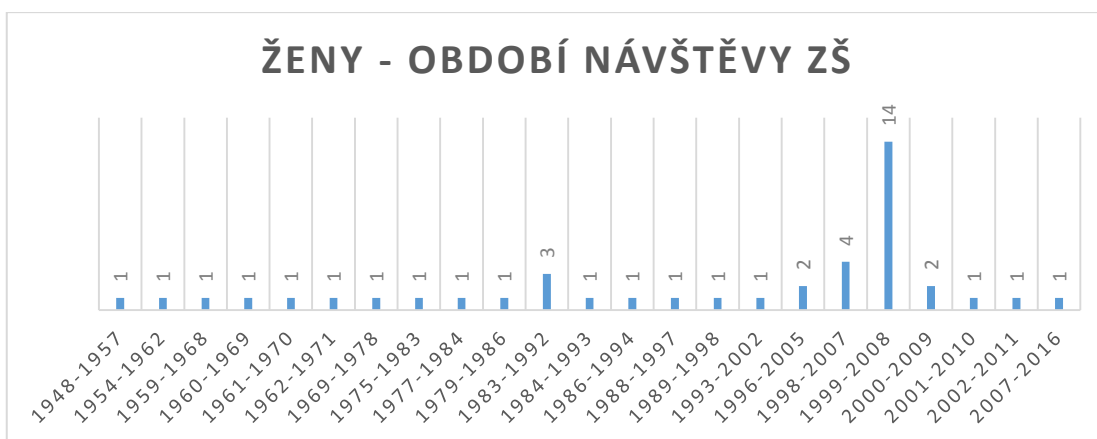

Graf 4: Nejvyšší dosažené vzdělání

Předposlední otázka byla otevřená a týkala se období, ve kterém respondenti navštěvovali školu. Svoji odpověď napsali v intervalech dvou letopočtů. Nejpočetnější byl interval 1999-2008 u žen, u mužů jsou nejobsáhlejší 4 skupiny a to 1957-1966, 1991-2000, 1995-2004 a 1999-2008. Větší rozmanitost týkající se ročních intervalů najdeme u žen. Naproti tomu ale u mužů se vyskytuje nejstarší respondent, který navštěvoval základní školu již mezi lety 1939-1945. Respondenti jsou rozprostřeni téměř rovnoměrně po celém období od roku 1939 až po rok 2016. Tento jev nám nabídne krásný pohled na vnímání tělesných trestů téměř po dobu 100 let. V mém zájmu bylo obsáhnout co největší počet různých intervalů. Výsledky jsou zaneseny do grafu č.6 a č.7.

Graf 5: Muži - období návštěvy ZŠ

Graf 6: Ženy - období návštěvy ZŠ

Poslední otázkou v část týkající se faktografických údajů je uzavřená položka, která se zajímá o to, zda respondent navštěvoval základní školu ve městě či na vesnici. Byly na výběr dvě možnosti *ve městě* a *na vesnici*, úkolem bylo zvolit pouze jednu odpověď. Výzkumný vzorek jsem se snažila rozprostřít mezi občany vesnic a měst. Podle mého mínění, se na vesnických školách tělesné tresty provádějí ve větší míře než na městských školách. Největším problémem bylo sehnat respondenty ve věku 60 let a více, i přestože jsem chtěla z jejich názoru z větší míry vycházet.

Podle grafu č. 8 navštěvovalo více respondentů 1. stupeň základní školy ve městě a to 58%. Necelá polovina 42% navštěvovala 1. stupeň na vesnici. Očekávání bylo, že více subjektů bude ze škol ve městech. Vzhledem k tomu bude výzkum objektivnější, když jsou hodnoty téměř totožné.

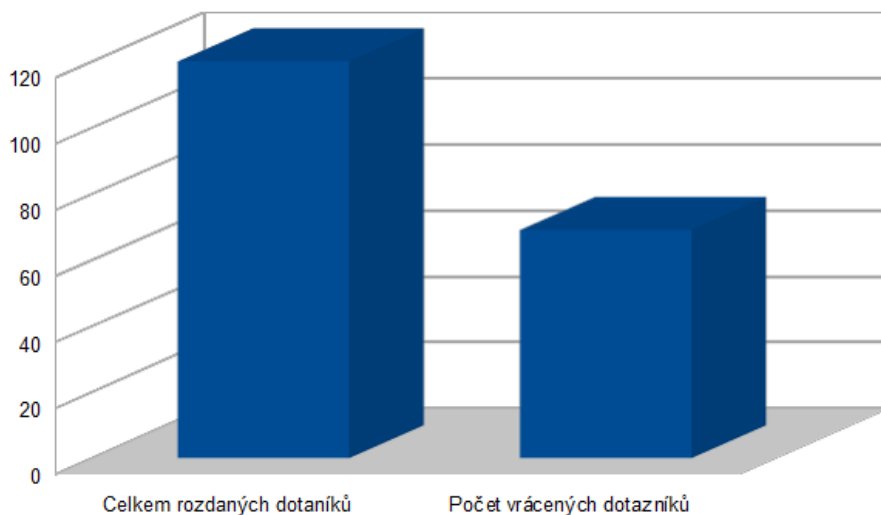

Graf 7: Návštěva školy na vesnici/ve městě

1.5 Návratnost dotazníků

Gavora (2000) se zmiňuje i o tzv. návratnosti, kterou lze vypočítat pouze v případě, že nečekáme na vyplnění dotazníků, ale po jejich vyplnění je respondenti zašlou zpět výzkumníkovi sami. „Návratnost znamená poměr odeslaných dotazníků k počtu vyplněných a vrácených dotazníků. (Gavora, 2000, s. 107) Na návratnosti dotazníků se podílí i složení respondentů, jejich dostupnost k internetu a samotná dostupnost respondentů.

Prvních 60 dotazníků jsem rozdala dětem na základních školách v Brně a v Boleradicích, a poprosila jsem je, aby poprosily své rodiče a prarodiče. Záměrem bylo posbírat informace od osob z vesnice a města. Návratnost byla opravdu nízká. Vrátilo se mi 30 dotazníků. Proto jsem se rozhodla pro rozeslání dotazníků po internetu, kde jsem mohla oslovit mnohem více respondentů. Potřebovala jsem ale i subjekty staršího věku, proto jsem požádala děti ve škole znovu, aby oslovily především prarodiče, díky kterým bych získala informace i od starších lidí. Z druhého kola rozeslaných 60 dotazníků byla návratnost 57,5%, což bylo 39 dotazníků. Nebylo to moc, ale získala jsem několik drahocenných příspěvků od starších lidí.

Graf 8: Návratnost dotazníků – 57,5%

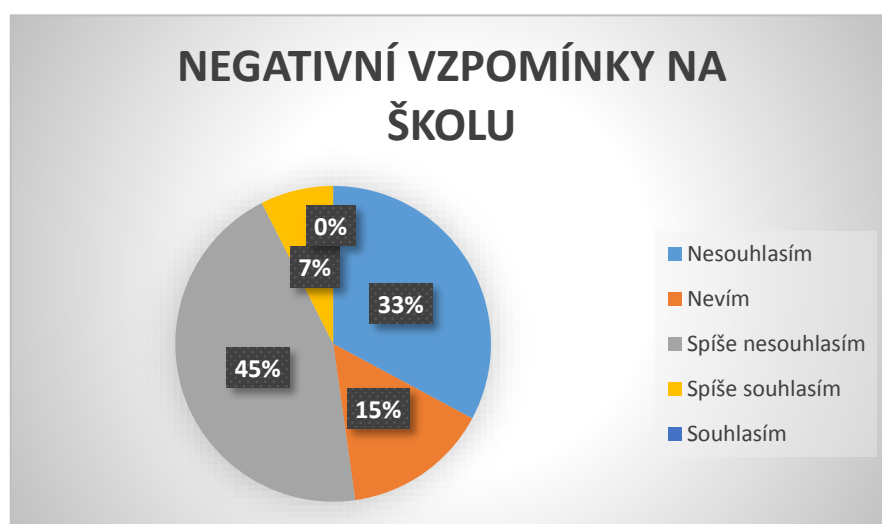
2. Interpretace zjištěných údajů

Hlavní část dotazníku, která se zabírala tělesnými tresty, je složena ze 7 otázek otevřených i uzavřených. Některé položky jsou založené i na škálování, u jiných dotazovaný vybírá ze tří odpovědí a u jedné otázky má respondent možnost psát vlastní odpověď.

První položka obsahuje 7 podotázek, na které se odpovídá pomocí stupnice od 1 do 5. Pro vysvětlení odpovědí je v dotazníku i tabulka, která udává k jednotlivým číslicím slovní odpověď (1 - souhlasím, 2 – spíše souhlasím, 3 – nevím, 4 – spíše nesouhlasím, 5 – nesouhlasím). Zpočátku jsou otázky spíše negativní a ke konci jsou opačné, pozitivní.

a. Mé vzpomínky na základní školu jsou spíše negativní.

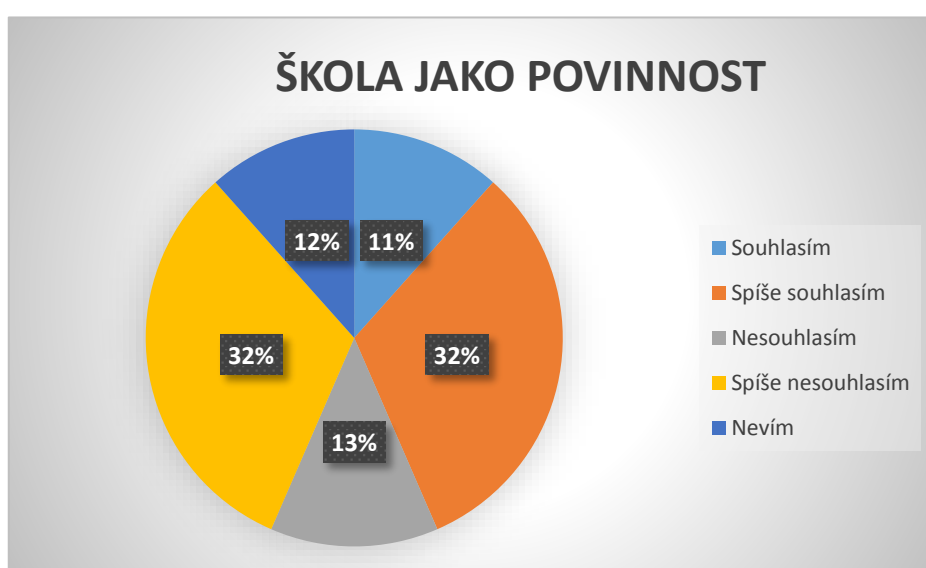
Respondenti měli za úkol zvolit na škále od 1 do 5 dané číslo, které odpovídá jejich reakci na dané tvrzení. Výsledky jsou jednoznačné. 45% ze všech respondentů zvolilo, že s tvrzením spíše nesouhlasí, tzn., že jejich vzpomínky na základní školu jsou spíše pozitivní, což je skvělý výsledek. Dále 33% striktně nesouhlasí, 15% neví a pouze 7% spíše souhlasí s tímto tvrzením. Odpověď *souhlasím* ne zvolil nikdo, což můžeme brát jako ukázkou pozitivního působení školy na žáky. Většina (93%) dotazovaných zvolila zápornou odpověď nebo odpověď *nevím*, což jsou skvělé výsledky, když na téměř všechny respondenty škola působila pozitivně nebo spíše pozitivně. Výsledky jsou znázorněné v grafu č. 9.

Graf 9: Negativní vzpomínky na školu

b. Chápal/a jsem školu jen jako povinnost.

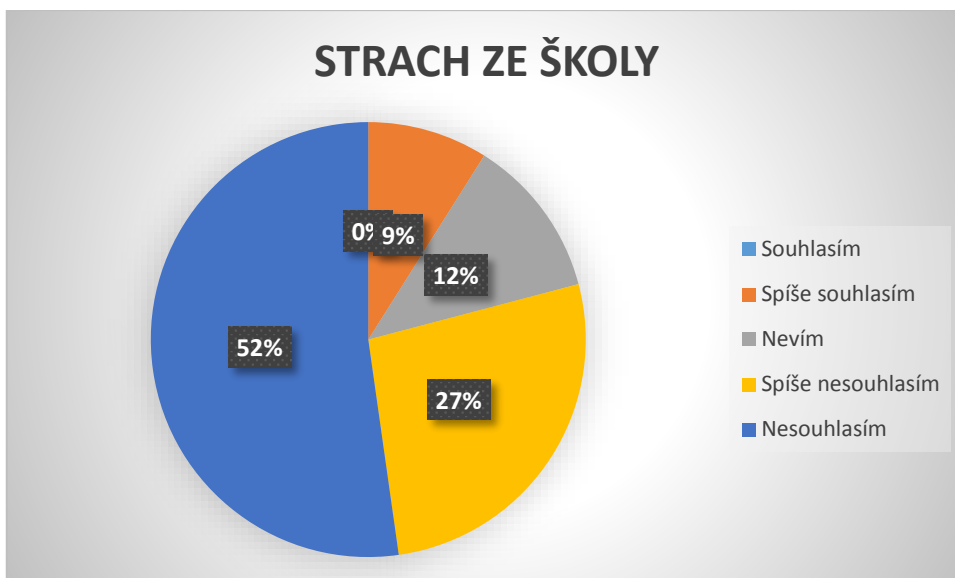
U této podotázky měli respondenti za úkol opět zvolit vhodnou odpověď v podobě čísla, které nejvíc zaujímá jejich postoj k danému tvrzení. Cílem bylo zjistit, zda dotazovaní chápalí školu spíše jako povinnost nebo nikoli. Od tohoto přesvědčení se odvíjí ostatní důležité informace. Graf číslo 10 nám znázorňuje zajímavé zjištění a to, že 32% dotazovaných chápe školu spíše jako povinnost a stejné procento ji spíše chápe obráceně. 13% s tímto tvrzením nesouhlasí, 11% souhlasí a 12% neví. Odpovědi jsou u této otázky velmi vyvážené a nerozhodné.

Graf 10: Škola jako povinnost

c. Školy jsem se bál/a.

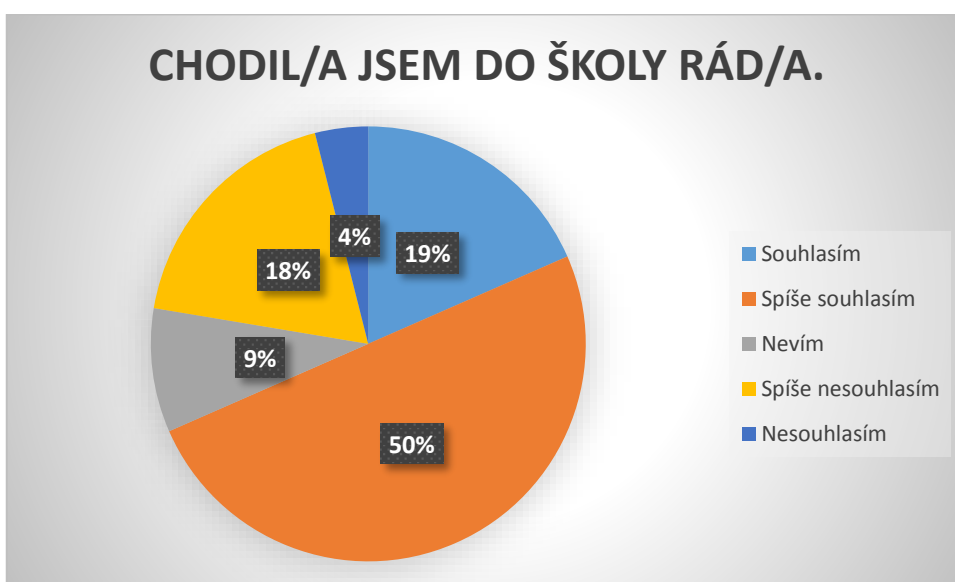
Subjekty mého výzkumu zde odpovídali pomocí škály. Byli dotazováni na jejich strach, co se týče školy, viz grafické znázornění č. 11. Mile mě překvapilo, že 52% dotazovaných zvolilo odpověď, že s tímto tvrzením nesouhlasí, dále 9% spíše souhlasí, 12% se vyjádřilo, že neví, a 27% spíše nesouhlasí. Pro každého pedagoga je lichotka, když alespoň polovina žáků sdělí, že se školy nebálo. Smutné ale je, že i když je to celkem malé procento, tak se 9% bálo nebo bojí školy. Škola by mě na žáka působit jenom pozitivně a neměla by vyvolávat negativní pocity, natož strach.

Graf 11: Strach ze školy

d. Chodil/a jsem ráda do školy.

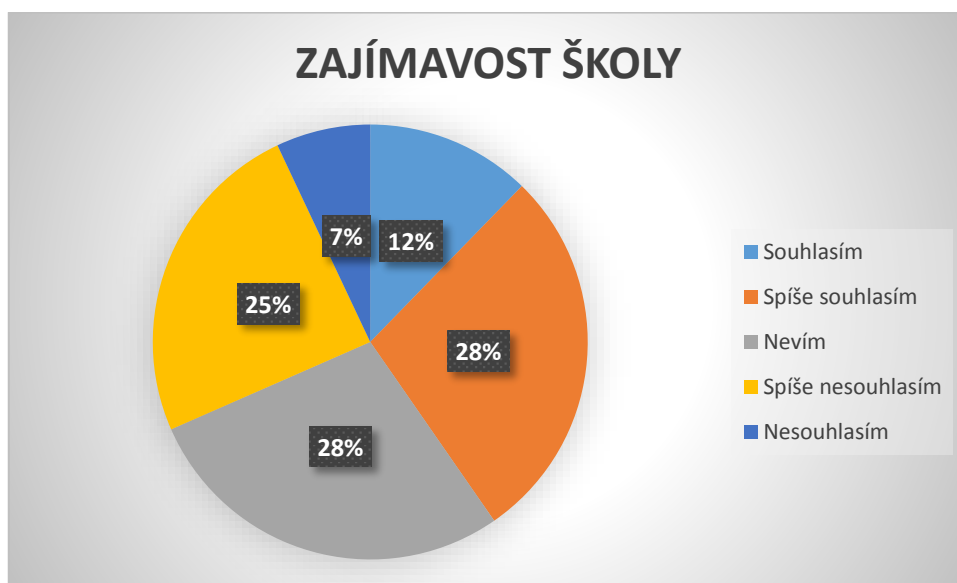
Tato otázka zjišťovala, zda žáci chodili rádi do školy. Zajímavé je, že 50% respondentů označilo odpověď spíše ano. Pouze 19% zvolilo, že souhlasí, 18% spíše nesouhlasí, 4% nesouhlasí a 8% nevím. Otázka je zpracována v grafickém znázornění č. 12.

Graf 12: Chodil/a jsem do školy rád/a.

e. Škola byla pro mě zajímavá.

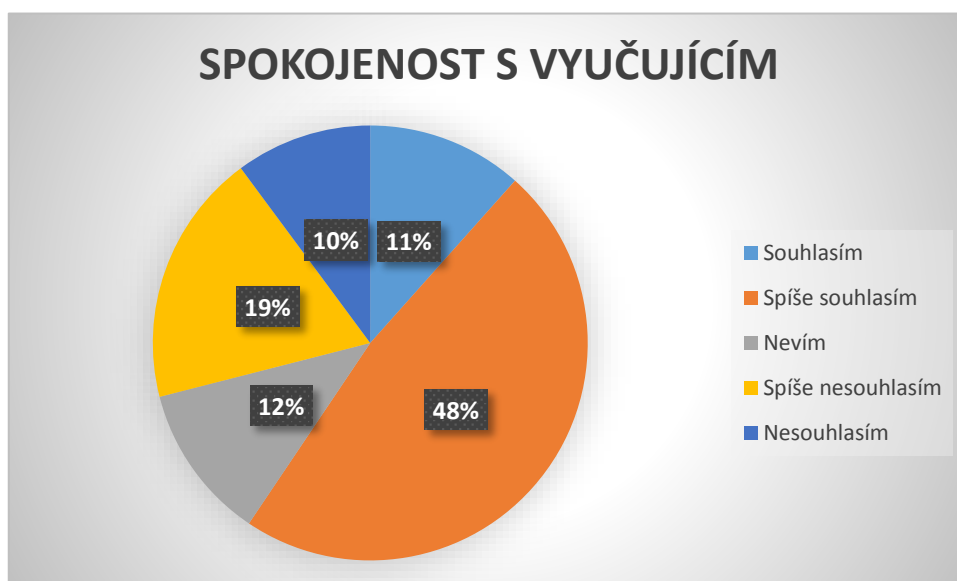
V této otázce jsem zjišťovala zajímavost školy. Bohužel 28% dotazovaných sdělilo, že neví. Stejně procento zvolilo i odpověď *spíše souhlasím*. O něco méně ale zatrhlo odpověď *spíše nesouhlasím*. A pouze 12% souhlasí a 7% nesouhlasí s tímto výrokiem. Zajímavost školy, je velice důležitá pro udržení aktivity a pozornosti dětí. Proto je pozoruhodné, že 81% odpovědí, bylo nerozhodných. V případě, že je škola pro dítě nezajímavá, většinou se začnou projevovat neukázněně a vyučující musí zasáhnout, často tělesným trestem.

Graf 11: Škola byla zajímavá

f. S vyučujícími jsem byl/a spokojen/á.

Předposlední položka otázky č. 1 zjišťuje, zda dotazovaní byli spokojeni se svým vyučujícím. Osobnost učitele je důležitá pro jeho vnímání žáky a pro samotnou autoritu, která je pro držení kázně nezbytná. Nejvíce respondentů (48%) zvolilo odpověď *spíše souhlasím*, o hodně méně (19%) zvolilo *spíše nesouhlasím*, 12% nevědělo, 11% souhlasilo a 10% nesouhlasilo. To, že téměř polovina dotazovaných zvolila, že *spíše souhlasí* s tímto tvrzením, je velice pozitivní. Vyučující se nikdy nezavděčí všem, ale musí se snažit najít určitou střední cestu, která vyhovuje všem.

Graf 12: Spokojenost s vyučujícím

g. Svá léta na základní škole bych nikdy nevyměnil/a.

Poslední podotázka se zajímá o vzpomínky, které dotazovaní mají. Na tuto otázku mají vliv všechny ostatní, takže má na mé dotazníkové šetření velký vliv. 26% respondentů zvolilo odpověď, že *spíše souhlasí*, stejné procento souhlasí s daným tvrzením, o procento méně neví, 14% nesouhlasí a 9% spíše nesouhlasí. 51% všech odpovědí zabírá kladné odpovědi, což je velice důležité. Můžeme tedy vydedukovat, že polovina dotazovaných rádi vzpomínají a mají uspokojující vzpomínky na léta, ve kterých navštěvovali základní školu.

Graf 13: Léta na škol

Následující otázkou v dotazníku byla otázka, která se týkala vlastních zkušeností s tělesnými tresty ve školách ze stran učitelů. Na výběr byly pouze uzavřené odpovědi – *ano, ne, nechci odpovědět*. Respondent zvolil pouze jednu odpověď, která odpovídala jeho mínění. Cílem bylo, zjistit počet subjektů, kteří zažili zkušenost s tělesnými tresty na vlastní kůži.

Z obrázku č. 16, který nám znázorňuje získané informace o zkušenostech s tělesnými tresty ze stran učitelů, můžeme vyčíst, že 65% z dotazovaných nemělo žádnou vlastní zkušenost. Zbýlých 35% zažilo nějakou situaci na vlastní kůži. Většina lidí žádnou zkušenost neměla, ale i přesto se našlo několik lidí, kteří bohužel tělesný trest zažili.

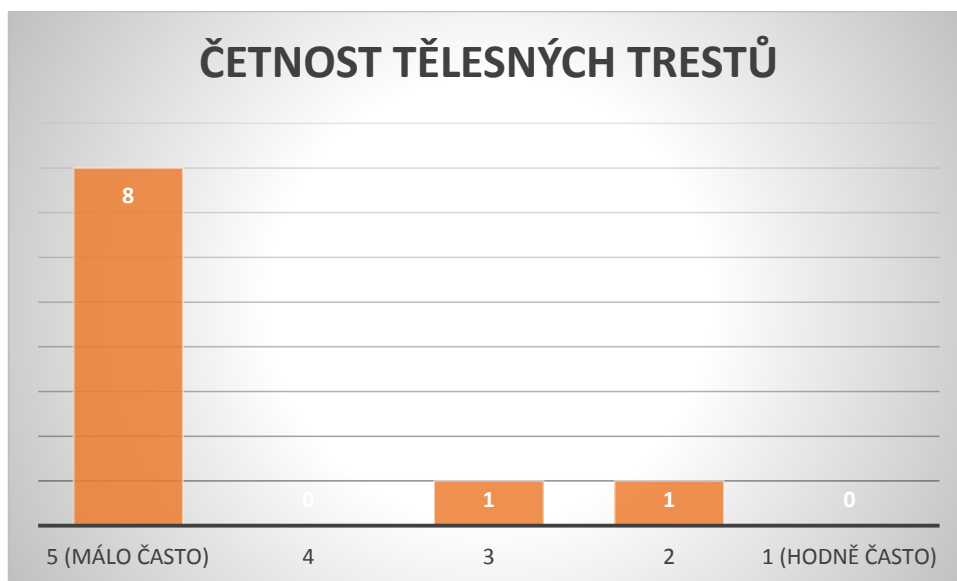
Zažil/a jste fyzické tresty ze strany učitelů i „na vlastní kůži“?

Graf 14: Vlastní zkušenost s tělesnými tresty

Další otázka navazuje na předchozí a lze na ni odpovědět pouze v případě, že respondenti odpověděli na předešlou otázku *ano*. Položka zjišťuje četnost používání tělesných trestů ze stran učitelů na daného respondenta. Úkolem bylo zakroužkovat na škále od 1 (hodně často) až 5 (málo často) dané číslo, udávající množství tělesných trestů. I přesto, že na předešlou otázku odpovědělo 22 respondentů, což je 32,8% z celkového počtu, na tuto položku odpovědělo pouze

Pokud ano, jak často jste se setkal/a s fyzickými tresty ze strany učitele/učitelky?

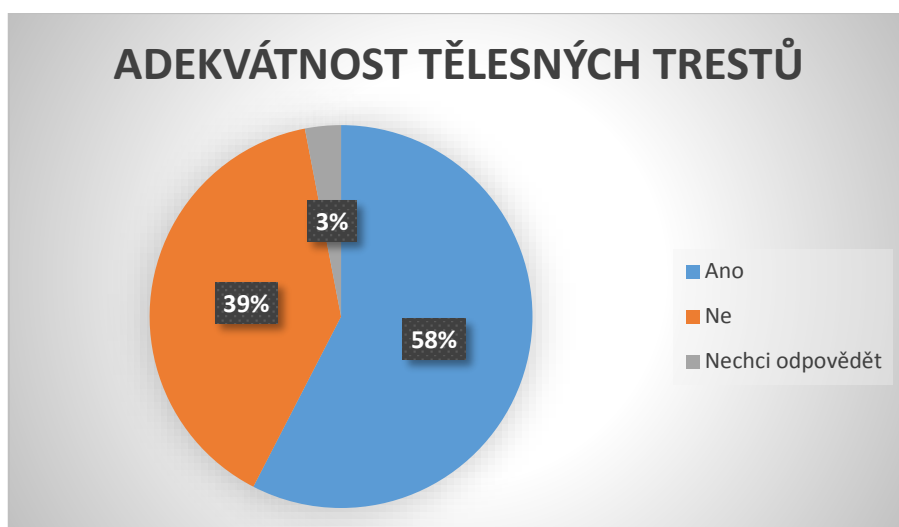

Graf 15: Četnost tělesných trestů

V grafu vidíme, že pokud se respondenti setkali na vlastní kůži s tělesným trestem ze stran učitelů, nebývalo to moc často. Podle četnosti můžeme usuzovat, že šlo pouze o prozatímní použití daného trestu, který neměl za cíl se opakovat. Bohužel se objevili i odpovědi, které nám sdělují častější použití těchto trestů.

Čtvrtá otázka, věnující se tělesným trestům, se zabývá názorem respondentů na adekvátnost tělesných trestů, které byly použity ve škole. Výběr byl z uzavřených odpovědí *ano, ne, nechci odpovědět*. Výsledky jsou zaneseny do grafu č. 18.

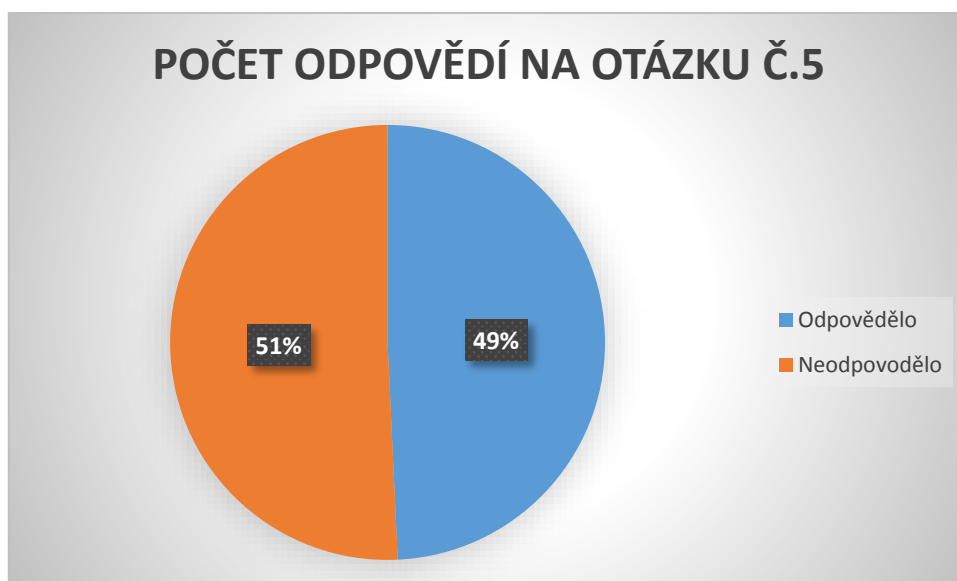
Myslíte si, že použití fyzických trestů je adekvátní k některým přestupkům, ke kterým došlo ve škole?

Graf 16: Adekvátnost tělesných trestů

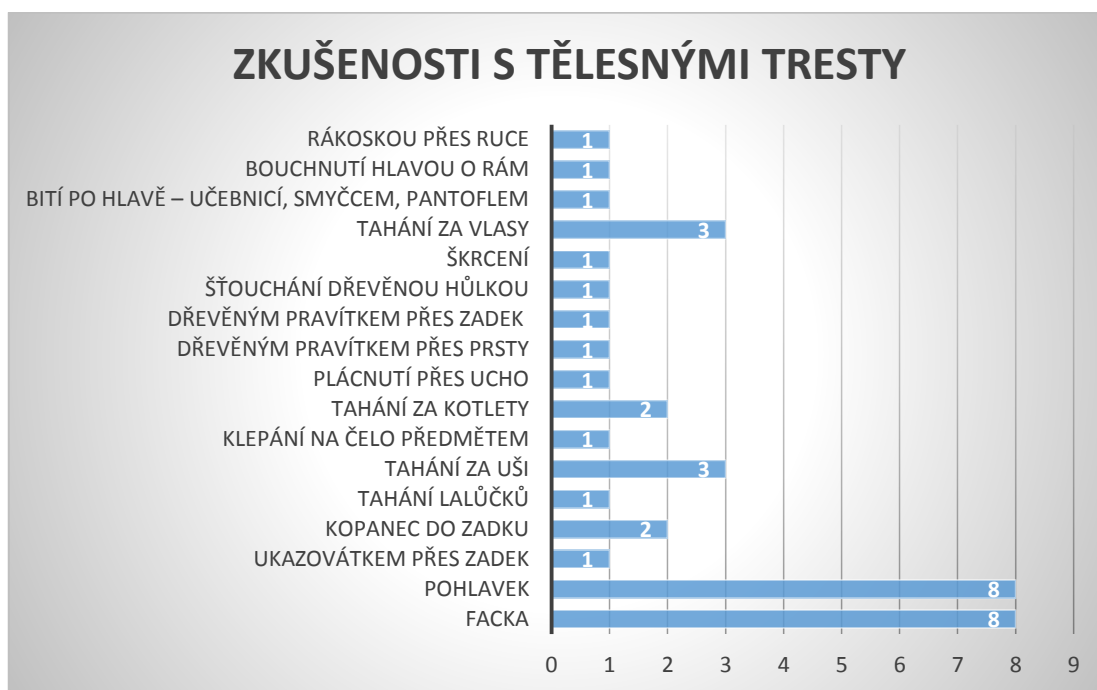
Je zajímavé, že podle grafu č. 18 více jak 50% respondentů odpověděla, že použití tělesných trestů za daný přestupek ve škole, bylo korektní k dané situaci. Méně už pak zvolilo odpověď, že si nemyslí, že byl zvolený způsob ukáznění žáků vhodný a zbylé 3% nechtějí odpovédět.

Jediná otevřená otázka, na kterou směli dotazovaní opovédět dle libosti, byla položka týkající se popisu vlastní zkušenosti s tělesným trestem. Respondenti měli dostatečné místo pro sepsání svých vzpomínek do dotazníku. Na tuto otázku odpovědělo pouze 33 dotazovaných, což je z celkové množství 49,3%.

Graf 17: Počet odpovědí na otázku č.5

Zpracování tělesných trestů z odpovědí respondentů:

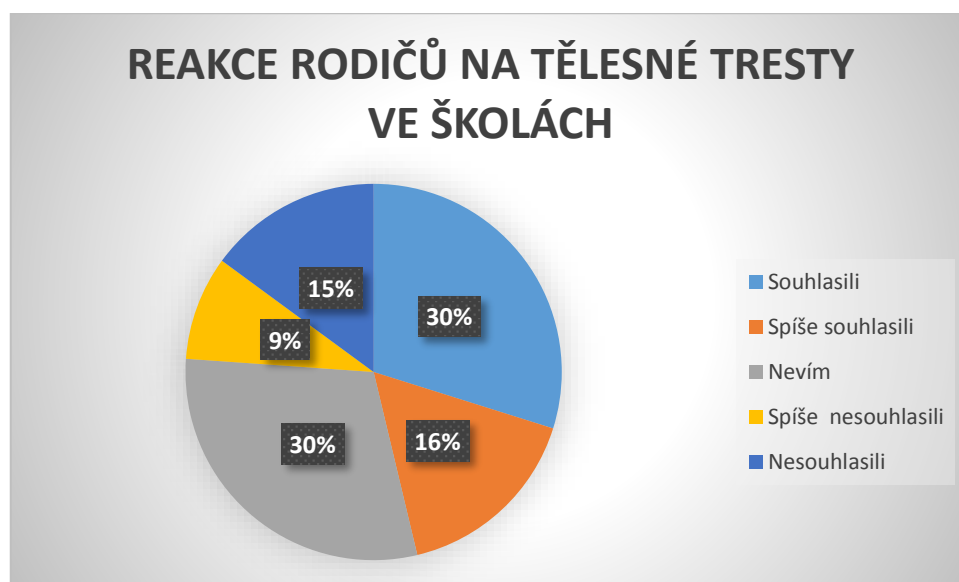
Graf 20: Zkušenosti s tělesnými tresty

Nejvíce zkušeností, 8 dotazovaných osob, bylo s pohlavky a fackami. Tyto tresty jsou časově nenáročné a běžné „v každodenním životě“. Po použití obou trestů je ale facka viditelnější. Jak zmínil respondent č. 15, spolužáci samotný trest neviděli, ale podle červených tváří žáka vše pochopili. Jako další dva nepoužívanější tresty bylo tahání za uši a vlasy, které nepatří mezi nejbolestivější tresty. Oproti tomu tahání za kotlety a kopanec do zadku již může dostatečně zabolet i otrlejšího žáka. Po jednom se nám ukazují tresty, které jsou dosti bolestivé a dokáží srazit osobnost žáka: uhození ukazovátkem přes zadek, tahání lalůčků, klepání předmětem na čelo, plácnutí přes ucho, dřevěným pravítkem přes zadek a prsty, šťouchání dřevěnou hůlkou, rákoskou přes ruce, bouchnutí hlavou o nějaký předmět, bité po hlavě různými předměty a dokonce i škrcení. Tělesné tresty jsou mířeny nejvíce na ruce, hlavu, hýždě a uši.

Předposlední položka dotazníku zjišťuje, zda rodiče respondentů souhlasili s fyzickými tresty ze stran učitelů na základních školách. Otázka je uzavřená a dotazování vybírali pouze z nabídek škálové řady: *souhlasili – spíše souhlasili – nevím – spíše*

nesouhlasili – nesouhlasili. Je důležité zjistit, zda rodiče souhlasí nebo souhlasili s tímto způsobem ukázněvání žáků. Výsledky jsou patrné ve znázornění na grafu č. 21.

Souhlasili Vaši rodiče s používáním fyzických trestů ze strany učitele/učitelky na základní škole:

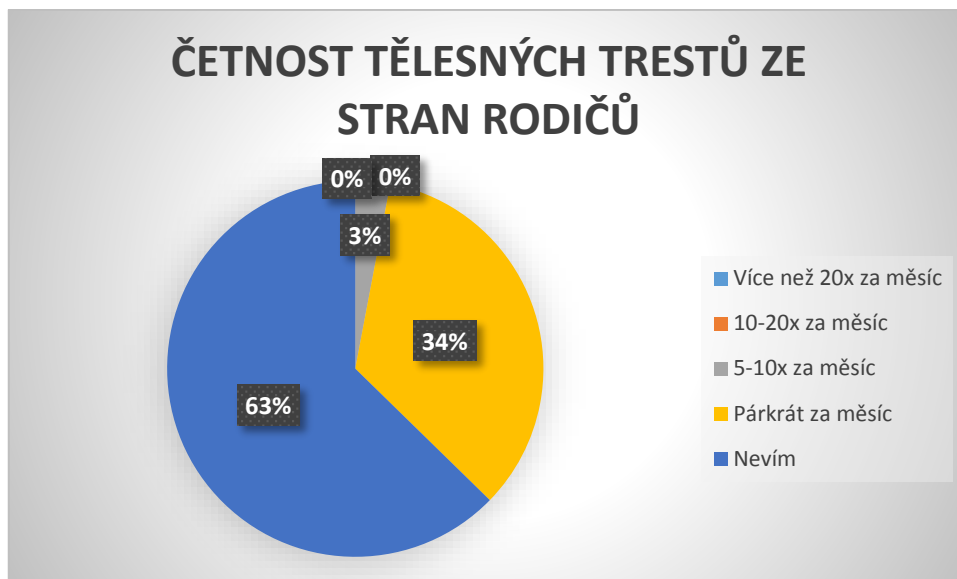

Graf 21: Reakce rodičů na tělesné tresty ve školách

Stejný počet, 20 respondentů, zvolilo odpověď *nevím* a *souhlasili*. Spousta rodičů nabízí učitelům možnost, že podepíše klidně nějaký papír, aby mohli jejich dítěti dát třeba facku. Často se to děje v případech, když ví, že jejich dítě je neukázněné. 16% rodičů spíše souhlasilo s tělesnými tresty ve školách, 15% nesouhlasilo a 9% spíše nesouhlasilo.

Následující a také poslední otázka dotazníkového šetření se zabírá četností používání tělesných trestů v domácím prostředí ze stran rodičů. Respondenti měli na výběr z uzavřených otázek: *více než 20x za měsíc – 10-20x za měsíc – 5-10x za měsíc – párkrát za měsíc – nevím*. Úkolem bylo zjistit počet trestů na dítěti ze stran rodičů. I tento fakt má vliv na tělesné tresty ve školách a posléze její oblíbenost u subjektu.

Jak často užívali Vaši rodiče tělesný trest za kázeňský přestupek, ke kterému došlo ve škole?

Graf 22: Četnost tělesných trestů ze stran rodičů

42 respondentů, což je 63%, označilo odpověď neví. Tato odpověď je trochu vyhýbavá, proto z vlastní zkušenosti neznám nikoho, kdo by nikdy nezažil i slabý tělesný trest. 34% subjektů zvolilo párkrát za měsíc. Pouhé 3% dotazovaných sdělili, že zažili tělesný trest ze stran rodičů 5-10x za měsíc. Naštěstí nikdo neoznačil možnost 10-20x nebo více než 20x za měsíc. Celkem se tedy 26 respondentů potkalo s tělesnými tresty v rodinném prostředí ze stran rodičů.

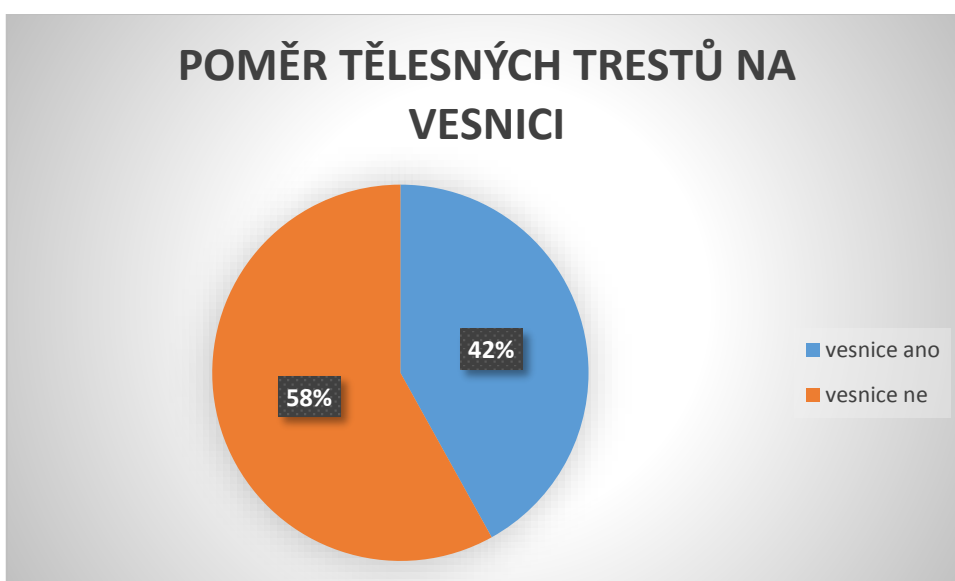
Graf 23: Spokojenost na základní škole

Graf č. 23 ukazuje oblíbenost školy ve vztahu s tělesnými tresty. Pokud křivka leží kolem bodu 19, byl žák spokojený. Čím více se ale křivka vychyluje, tím více byl „nešťastný“. Spodní osa nám udává, zda se dotazovaný setkal na vlastní kůži s tělesnými tresty. Graf na obrázku č. 24 znázorňuje oblibu školy pouze u respondentů, kteří zažili tělesné tresty na vlastní kůži. Jsou zde pouze dva větší výkyvy, jinak je křivka většinou kolem bodu 19, což znamená, že dotazující byli se základní školou spokojeni.

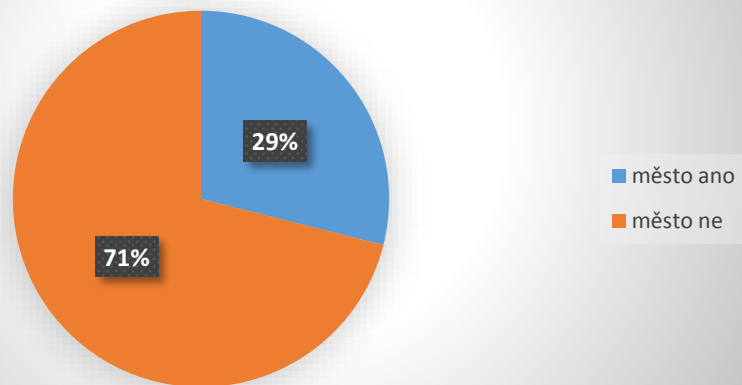
Graf 24: Oblíbenost školy u respondentů, kteří zažili tělesné tresty

Jeden z vedlejších cílů tohoto výzkumu bylo zjistit, zda se tělesné tresty ze stran vyučujících vyskytují častěji na vesnicích školách nebo na městských. Ze všech 69 dotazovaných osob navštívilo 31 základní školu na vesnici a 38 na městské škole. Ze získaných dat lze vyčíslit, že na vesnických školách tělesný trest potkalo 42% dotazovaných, což je 13 dotazovaných subjektů. Situace na školách ve městech je odlišná. Zde se setkalo s tělesnými tresty pouze 29% dotazovaných. Je zřejmé, že více fyzických trestů se provádí na vesnických školách, podle mého očekávání.

Graf 25: Poměr tělesných trestů na vesnici

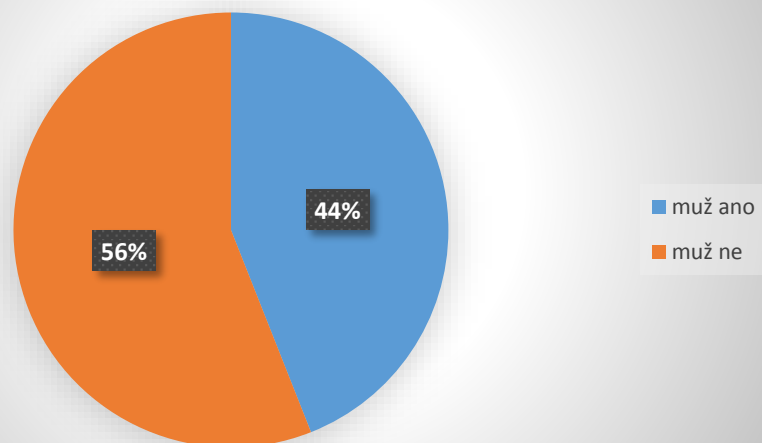
POMĚR TĚLESNÝCH TRESTŮ VE MĚSTĚ

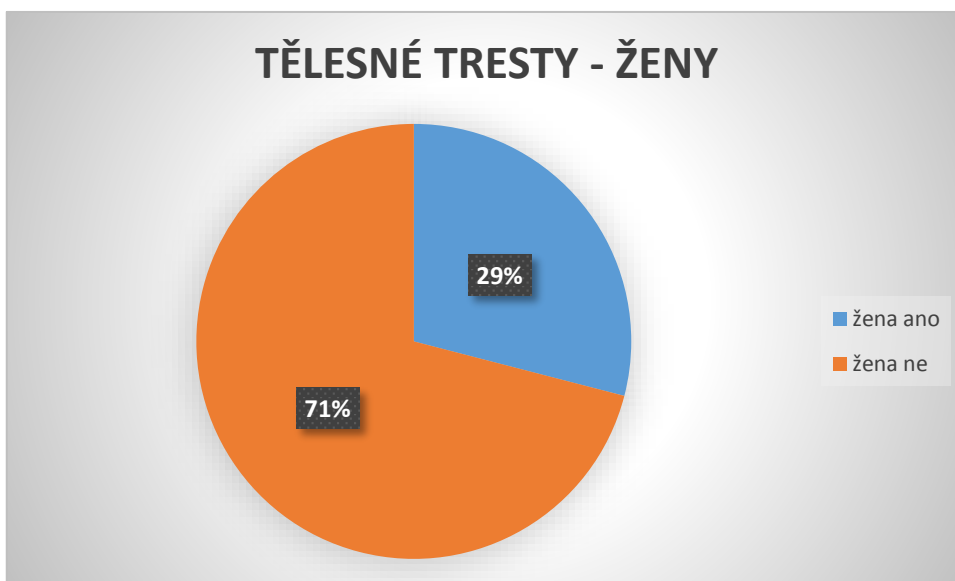
Graf 26: Poměr tělesných trestů ve městě

Dalším cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, zda byly tělesné tresty více používány na muže nebo ženy. Z grafů č. 28 a č. 29 můžeme zaznamenat, že více byli trestáni muži (44%) a o něco méně, ale ne o moc, byly trestány ženy (29%). Tím se potvrdilo velmi zažité pravidlo, že se více trestají chlapci a mají větší potíže se zvládnutím kázně. Ženy jsou ale procentně těsně za muži.

TĚLESNÉ TRESTY - MUŽI

Graf 27: Tělesné tresty - ženy

Graf 28: Tělesné tresty – muži

3. Shrnutí výsledků

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, jakým způsobem žáci vnímali vzdělávání na základní škole ve spojení s tělesnými tresty. Využila jsem kvantitativní metodu – dotazníkové šetření z důvodu získání většího počtu respondentů. V této kapitole shrnu veškeré zjištěné informace, které jsem zjistila v průběhu výzkumu.

Před samotným dotazníkovým šetřením, jsem si myslela, že téměř všichni, díky anonymitě dotazníků, zvolí možnost, že se setkali s tělesným trestem na základní škole. Ale v praxi se ukázal pravý opak. Pouhých 34% zvolilo odpověď *ano*. Spousta lidí, podle mého názoru, nebere například pohlavek jako tělesný trest. Naopak ho chápe jako určité šťouchnutí, kterým vás vyučující pouze upozorní. Tudíž jsem shledala největší problém v chápání toho, co to vlastně tělesný trest.

Byla jsem překvapená i z návratnosti dotazníků, která byla kolem 57,5%. Očekávala jsem ji mnohem vyšší, proto jsem musela provést dotazníkové šetření několikrát, abych získala alespoň nezbytný počet dotazníků. Využila jsem i rozesílání dotazníků pomocí internetu, abych získala větší počet odpovědí. Samozřejmě mi po internetu odpověděli spíše respondenti mladšího věku. Nakonec se mi ale shromáždilo

celkem 69 respondentů. Zajímavé bylo i zjištění, že mi odpovídalo mnohem více žen (64%) než mužů (36%). Důvodem může být, že spoustu dotazníků donesli žáci domů svým rodičům a prarodičům, kde se úkolu často ujaly ženy. Je to pochopitelné a tuto situaci jsem očekávala. Věkově byly ženy více rozdílné a to ve věku – 15-20 (2%), 21-30 (59%), 31-40 (16%), -50 (7%), 51-60 (2%), 61-70 (12%), 71-80 (2%). U mužů se vyskytovalo méně věkových skupin – 21-30 (46%), 31-40 (28%), 41-50 (4%), 51-60 (0%), 61-70 (12%), 71-80 (8%).

Ne moc výrazný rozdíl se objevil u respondentů, kteří odpovídali na otázku, zda navštěvovali základní školu na vesnici či ve městě. Vesnickou školu tedy na konec navštívilo 42% ze 69 respondentů, zbylí navštěvovali městskou školu. Razantní rozdíly byly viditelné v nejvyšším dosaženém vzdělání - středoškolské vzdělání (45%), vysokoškolské (38%), odborné učiliště (10%), základní škola devítiletá (6%) a základní škola osmiletá (1%).

Úvodní otázka v dotazníku týkající se tělesných trestů, obsahovala 7 podotázek. První z ní zjišťovala, zda vzpomínky dotazovaných jsou spíše negativní. Nejvíce počet respondentů zvolilo odpověď *spíše nesouhlasím* (45%), méně zvolilo *nesouhlasím* (33%), *nevím* (15%) a *spíše souhlasím* (7%). Odpověď *souhlasím* nezmínil nikdo. Následně odpovídali na to, zda chápali školou jako povinnost a odpovědi byly následující – *souhlasím* (11%), *spíše souhlasím* (32%), *nevím* (12%), *spíše nesouhlasím* (32%), *nesouhlasím* (13%). Dále odpovídali na to, zda chodili do školy rádi – *souhlasím* (19%), *spíše souhlasím* (50%), *nevím* (9%), *spíše nesouhlasím* (18%), *nesouhlasím* (4%). Následně byla zodpovězena otázka, jestli se školy báli – *souhlasím* (0%), *spíše souhlasím* (9%), *nevím* (12%), *spíše nesouhlasím* (27%) a *nesouhlasím* (52%). Další podotázka se věnovala tématu zajímavosti školy z pohledu dotazujícího. Odpovědi byly následující - *souhlasím* (12%), *spíše souhlasím* (28%), *nevím* (28%), *spíše nesouhlasím* (25%), *nesouhlasím* (7%). Předposlední otázka se zaobírala spokojeností s vyučujícím – *souhlasím* (11%), *spíše souhlasím* (48%), *nevím* (12%), *spíše nesouhlasím* (19%), *nesouhlasím* (10%). Nakonec respondenti odpovídali na to, zda by svá léta na základní škole vyměnili – *souhlasím* (26%), *spíše souhlasím* (26%), *nevím* (25%), *spíše nesouhlasím* (9%), *nesouhlasím* (14%).

Druhá otázka byla zaměřena na vlastní zkušenost s tělesnými tresty ze strany učitele. Tato otázka mě nejvíce překvapila. Mé odhady byly, že alespoň ¼ respondentů

zvolí odpověď ano, setkal jsem se s tělesnými tresty. Ale výsledky byly zcela jiné. Více jak polovina (65%) zvolilo odpověď, že se nikdy nesetkali s tělesnými tresty ze strany učitele a zbytek dotazovaných (35%) na vlastní kůži nezažil tělesný trest od vyučujícího.

Respondenti, kteří v předchozí otázce zvolili odpověď ano, zvolí v následující položce hodnotu, jak často se tělesné tresty vyskytovaly ze stran učitele. Měli výběr ze škály 1-2-3-4-5, kde hodnota 5 znamenala málo často a hodnota 1 velmi často. 8 dotazovaných zvolilo hodnotu 5. Hodnoty 3 a 2 byly zvoleny pouze jedním respondentem.

Adekvátnost fyzických trestů k některým přestupkům, je tématem další otázky. Překvapivě 58% respondentů zvolilo odpověď *ano* – myslí si, že fyzické tresty byly přiměřené k přestupkům. 39% zvolilo odpověď *ne* a zbytek se nechtěl vyjádřit k této otázce. Toto zjištění je velice překvapující, protože aby tělesný trest byl účinný, musí dítě pochopit, za co je vlastně trestáno a mělo by chápat i smysl trestu. V tomto případě více jak polovina dotazovaných uznalo, že trest byl vhodný k dané situaci.

Jediná otevřená otázka, ve které se mohli dotazovaní rozepsat, se zabývala příklady fyzických trestů. Z odpovědí vyplynuly následující tělesné tresty – facka (20%), pohlavek (20%), ukazovátkem přes zadek (2,7%), tahání lalůček (2,7%), klepání předmětem na čelo (2,7%), plácnutí přes ucho (2,7%), dřevěným pravítkem přes prsty (2,7%), dřevěným pravítkem přes zadek (2,7%), šťouchání dřevěnou hůlkou (2,7%), škrcení (2,7%), bití po hlavě předměty (2,7%), bouchnutí hlavou o předmět (2,7%), rákoskou přes ruce (2,7%), kopanec do zadku (5%), tahání za kotlety (5%), tahání za vlasy (10%), tahání za uši (10%).

Předposlední položka dotazníkového šetření zjišťuje, zda rodiče s používáním fyzických trestů ze stran učitelů na základních školách souhlasili. Odpovědi byly celkem vyrovnané – *souhlasili* (30%), *spíše souhlasili* (16%), *nevím* (30%), *spíše nesouhlasili* (9%), *nesouhlasili* (15%).

Dále byla zjišťována četnost tělesných trestů ze stran rodičů za kázeňských přestupků, ke kterému došlo ve škole. Zde byly odpovědi jednoznačné – více jak polovina dotazovaných (63%) odpovědělo, že *neví*, o téměř polovinu méně (34%) respondentů zvolilo odpověď *párkrát za měsíc* a zbytek (3%) zvolil *5 až 10x za měsíc*. Podle mého názoru se této otázce spousta dotazovaných subjektů vyhnula pomocí odpovědi *nevím*.

Na závěr jsem zjišťovala, zda je četnost tělesných trestů větší na základních školách na vesnici nebo ve městech. Data ukázala, že na vesnici se s tělesnými tresty ve školách setkalo na vlastní kůži 42% respondentů, ale na základních školách ve městech pouze 29%. Tento výsledek jsem očekávala, ale s větší četností.

Poslední zkoumanou otázkou bylo, zda byly více trestány ženy nebo muži na základních školách ze stran učitelů. Nakonec se ukázalo, že se tvrzení, které v nás dlouho přetrvává, že jsou chlapci více trestáni a více neukáznění, potvrdilo. 44% mužů se setkalo na vlastní kůži s tělesným trestem a téměř o polovinu méně (29%) žen také. Rozdíl ale není tak početný, abychom si mohli být jisti. Podle mého názoru, ženy časem doženou muže a nebude pravda, že chlapci jsou více trestáni a více „zlobí“.

Z výzkumu tedy vyplývá, že respondenti, kteří zažili tělesné tresty na vlastní kůži ze stran učitelů jako ukáznění za určitý přestupek na základních školách, byli celkem spokojeni se vzděláváním a měli kladný vztah ke škole. Z 24 dotazovaných byli pouze 4 více či méně nespokojeni se základní školou a mají k ní záporný vztah. Výsledkem by teda mohlo být tvrzení, že zhruba 17% žáků, na kterých byly použity tělesné tresty, jsou těmito tresty ovlivněny. Nikdy ale nelze říct, že je na vině pouze tento způsob ukáznění. Působit může několik jevů jako například přecitlivělost žáka, reakce spolužáků na daný trest, osobnost učitele a samotného žáka a tak dále.

4. VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH PŘEDPOKLADŮ

Výzkumné předpoklady, určené na základně dotazníkového šetření, jsou hlavním tématem této kapitoly, která se zabývá i jejich platností.

VP1: *Na základních školách vesnických se tělesné tresty vyskytují častěji než na školách městských.*

První předpoklad byl ověřován na základě počtu dotazovaných a typu navštěvované základní škole - na vesnici či ve městě. Zprvu jsem rozdělila dotazované subjekty na ty, kteří navštěvovaly základní školu na vesnici, a na dotazované, kteří navštěvovali městskou školu. Tato informace je podložena otázkou číslo 2. Následně jsem označila osoby, které se na vlastní kůži setkaly s tělesnými tresty na základních školách ze stran učitele či učitelky. Tyto informace jsem poté zpracovala graficky, abych zjistila, kolik osob a na jakých základních školách se potýkalo s tělesnými tresty.

Na základě zpracovaných dat bylo zjištěno, že z celkových 69 dotazovaných navštěvovalo vesnickou základní školu pouze 31 osob a zbylých 38 chodilo do městské základní školy. Po grafickém zpracování (viz graf č. 25 a č. 26) je viditelné, že na vesnických základních školách se setkalo s tělesnými tresty 42% a na základní škole ve městě pouze 29%.

S jistotou tedy můžu potvrdit, že první předpoklad byl ověřen, protože na základní škole na vesnici se s tělesnými tresty setkalo více lidí, tudíž můžeme usoudit, že se na těchto školách více využívá tohoto typu ukázněvání.

VP1 byl potvrzen.

VP2: *Na základních školách bylo více než 40% trestů zaměřeno na chlapce.*

Následující předpoklad jsem ověřovala na základě otázky, týkající se pohlaví (*muž/žena*) a otázky č. 2, která se zabývala vlastní zkušeností s tělesnými tresty na základní škole ze stran učitele či učitelky. Vytvořená skupina dotazovaných s vlastní

zkušeností s tělesnými tresty se dále rozdělila podle pohlaví na muže a ženy. Následné zpracování do grafu představilo hledané informace.

Po zpracování dat bylo zjištěno, že 44% mužů bylo tělesně trestáno na základní škole a o něco méně 29% žen, se setkala na vlastní kůži s tělesnými tresty na základní škole viz graf č. 27 a 28.

I druhý předpoklad byl ověřen. O 15% více mužů než žen bylo více tělesně ukázněováno na základních školách.

VP2 byl potvrzen.

VP3: *Více než ¼ dotazovaných subjektů se setkala s tělesnými tresty na základní škole.*

Ověřování tohoto předpokladu bylo založeno na počtu dotazovaných a na otázce č. 2, která zjišťovala zkušenost s fyzickými tresty na vlastní kůži ze stran učitelů na základní škole. Z celkového počtu dotazovaných byli vybráni pouze ti, co se na vlastní kůži setkali s tělesnými tresty.

Údaje po zpracování byly následující a to, že celkový počet dotazovaných byl 69. Zde byly informace velmi zajímavé. 49% dotazovaných zvolilo odpověď, že se setkala na vlastní kůži s tělesnými tresty a 51% nikoli. Zjištěné výsledky můžeme vidět na grafickém znázornění viz graf č. 19.

Předposlední předpoklad byl potvrzen. S tělesnými tresty se setkala téměř polovina dotazovaných osob, což je bezmála o ¼ více, než jsem předpokládala.

VP3 byl potvrzen.

VP4: *Nejčastějším tělesným trestem ze stran vyučujícím na základní škole je facka a pohlavek.*

Poslední předpoklad byl ověřován na základě otevřené otázky, ve které dotazovaní popisovali své zkušenosti s tělesnými tresty na základních školách. Jejich odpovědi byly následně roztříděny do skupin a zpracovány.

Data byla shrnuta do grafu č. 20, ze kterého můžeme vyčíst, že opravdu nejvíce se využívala jako tělesný trest facka a ve stejné míře i pohlavek. Facku i pohlavek popsalo jako svou zkušenost 8 lidí. Méně se pak vyskytlo tahání za uši a za vlasy.

Závěrečný předpoklad byl potvrzen. Facka i pohlavek jsou nejvíce používané prostředky pro ukáznění žáků.

VP4 byl potvrzen.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na dost diskutované téma tělesných trestů a jejich vliv na oblíbenost školy. Cílem bylo zjistit, zda je tento způsob ukázněvání žáků ovlivňuje způsob, jak žáci vnímají školu obecně.

Teoretická část se zaměřuje především na témata kázeň, nekázeň, definování školní kázně, odměny a tresty. Kapitola o kázní školní kázní se zaměřuje na definování pojmu a jak toto téma chápou a popisují autoři. Popisuje a srovnává školní kázeň a nekázeň a uvádí způsoby, jak podpořit kázeň ve škole. Důležitou součástí je i rozdělení nekázně podle různých autorů a podrobnější popsání určitých typů jako například - neklid, nepozornost, nepořádnost, lenivost, agrese, násilí, lhaní, krádež a záškoláctví. Následujícím tématem jsou tresty, definice tohoto pojmu, popsání druhů trestů podle různých autorů, jak by se mělo trestat ve škole, samotná účinnost trestání a nejvhodnější podmínky pro trestání, rizika při používání trestů, zásady trestání a alternativní tresty. Dalším důležitým pojmem je i odměna. Ani v tomto případě nechybí definice pojmu, typy odměn dle určitých autorů, samotná rizika spojená s používáním odměn a na závěr kapitoly porovnání odměn a trestů. Následně je větší úsek věnovaný i tělesným trestům, opět nechybí definice, dopady těchto trestů na dítě, faktory ovlivňující použití tělesného trestu a historie, která je pro tento jev podstatná. Na závěr je teoretická část zakončena kapitolou o legislativním zakotvení tělesných trestů v České republice.

Důležitou a podstatnou částí mé diplomové práce je i část praktická, která mi pomohla ověřit cíl práce. Zvolená kvantitativní metoda – dotazníkové šetření odhalilo, že se tělesné tresty nepoužívají často, protože se s nimi potkala téměř polovina dotazovaných respondentů a to 49,3%. Překvapující ale je, že 58% dotazovaných uznalo, že trest byl přiměřený k danému přestupku. Tento fakt je velice důležité, aby dítě chápalo, že je trest opodstatněný. Je o jednu z důležitých zásad samotného trestání a používání trestů. Pokud učitel nebude vědět, jak správně používat trest, může dítěti hodně uškodit, jak fyzicky tak i psychicky. Na druhou stranu, musí dítě vědět, za jakou činnost je vlastně trestáno, aby se jí mohlo do budoucna vyvarovat.

Hlavním cílem bylo zjistit oblíbenost školy i v případě používání tělesných trestů na 1. stupni základní školy ze stran učitelů. Po zhodnocení a vypracování informací, získaných pomocí dotazníkového šetření, mohu potvrdit, že i přes používání tělesných

trestů na žáka, z větší části žáci neztratili zájem o školu a nebáli se ji navštěvovat. Nejen tělesné tresty mají vliv na samotné chápání školy dítětem. Dalšími faktory mohou být: působení vyučujícího, klima třídy, vztahy mezi spolužáky, vztah mezi učitelem a žákem, služby školy, vliv rodiny a blízkých přátel atd. Výčet je obsáhlý a můžou sem patřit i názory v rodině, která má veliký vliv na vývoj a myšlení dítěte.

Téma tělesné tresty je podle mého názoru stále tabu. Někteří lidé se bojí mluvit o takovémto způsobu ukázněvání, které zažili ve škole, nebo je chápou jako běžný jev v životě, bez kterého by se ani neobešli. Očekávala jsem větší benevolenci k tělesným trestům, ale rodiče si začínají uvědomovat negativní vliv tohoto způsobu ukázněvání na jejich děti.

Na závěr bych se chtěla zmínit, že přibývá případů, kdy tělesný trest použije samotné dítě na vyučujícího, který se nemá jak chránit. Pedagogové často nemají na své straně ani rodiče, kteří by jim mohli s řešením problémů pomoci. Z tohoto důvodu je zapotřebí zlepšit a zpřísnit legislativní ochranu pedagogů a zavést i sankce za dané přestupky.

RESUMÉ

Diplomová práce zkoumá problematiku tělesných trestů ze stran učitelů na základních školách a jejich vliv na oblíbenost školy u žáků.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část vymezuje kázeň a nekázeň, samotné trestání s podmínkami trestání, alternativní tresty a jejich opodstatnění, druhy trestů a rizika trestání, odměny, rizika odměn, tělesné tresty včetně její historie a legislativní ochranu žáků a pedagogů.

V praktické části jsou uvedeny veškeré výsledky z dotazníkového šetření, které se zúčastnilo 69 dotazovaných osob z různých věkových skupin z měst i z vesnic. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak moc byla škola oblíbená v případě, že na dotazovaného byly použity tělesné tresty.

RESUME

The thesis explores the issue of corporal punishment by teachers in primary schools and their influence on the popularity of the school among people.

The thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part defines discipline and indiscipline, punishing themselves with the terms of punishments, alternative punishments and their justification, types of punishment and punishment risks, rewards, risks of rewards, corporal punishment, including its history and legal protection of pupils and teachers.

In the practical part will include all results from the survey, which was attended by 69 people interviewed from different age groups from the cities and the villages. The aim of the research was to determine, as the school was very popular in the event that the interviewee were used corporal punishment.

POUŽITÁ LITERATURA:

- BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: Učebnice pro studenty učitelství*. 1. Praha: Triton, 2011, 208 s. ISBN 978-80-7387-432-2.
- BENDL, Stanislav. *Kázeň ve škole: Metody a strategie*. 1. Praha: ISV, 2001, 267 s. ISBN 80-85866-80-3.
- BENDL, Stanislav. *Jak předcházet nekázní, aneb, Kázeňské prostředky*. Praha: ISV, 2004. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-14-3.
- CANGELOSI, James S. *Strategie řízení třídy: Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. 1.vyd. Praha: Portál, 1994, 289 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8014-6.
- ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463-X.
- ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi: Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1718-0.
- FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: [příručka pro učitele]*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 312 s. ISBN 80-7178-803-1.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.
- KOLÁŘ, Zdeněk a Renata ŠIKULOVÁ. *Hodnocení žáků*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2834-6.
- KOPŘIVA, P. a kol. *Respektovat a být respektován*. 1. vyd. Kroměříž: Spirála, 2005. 282 s. ISBN 80-901873-6-6.

- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.
- MORKEŠ, František. Tělesné tresty ve škole a v rodině. *Rodina a škola*. 2006, **LV**(6), 34.
- VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí: definice, popis, následky*. Praha: Grada, 2004. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0814-0.
- ONDRÁČEK, Petr. *Vyrušování, neposlušnost a odmítání spolupráce: podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce nápadně rušivě*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999, 92 s. Pedagogika (ISV). ISBN 80-719-4183-2.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1
- Corporal punishment is abuse no matter what you call it. *About education* [online]. USA: Robert Kennedy, 2016 [cit. 2016-11-17]. Dostupné z: <http://privateschool.about.com/>
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémového dítěte školního věku: Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, 170 s. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-718-4488-8.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- Česko na rozdíl od jiných nezakázalo tělesné tresty dětí a možná ani nezakáže. *www.reflex.cz* [online]. Czech News Center, 2014 [cit. 2017-02-07]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/60620/cesko-na-rozdil-od-jinych-nezakazalo-telesne-tresty-deti-a-mozna-ani-nezakaze.html>
- Česká republika. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání: Školský zákon. In: Praha, 2008, roč. 2008, č. 317, 103. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>
- LABUSOVÁ, Eva. Fyzické tresty: Obejdeme se bez nich ? In: *Rodičovství, psychologie, zdraví* [online]. 2016 [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <http://evalabusova.cz/clanky/tresty.php>
- LOVASOVÁ, Lenka a Kateřina SCHMIDOVÁ. *Tělesné tresty* [online]. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí v roce 2006, 2006 [cit. 2017-01-14]. ISBN 80-86991-75-X. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1385375890.pdf>

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: návratnost dotazníků.....	53
Graf č. 2: Počet mužů a žen.....	54
Graf č. 3: Věk respondentů - žen.....	55
Graf č. 4: Věk respondentů – mužů.....	55
Graf č. 5: Nejvyšší dosažené vzdělání.....	56
Graf č. 6: Muži - období návštěvy ZŠ.....	56
Graf č. 7: Ženy - období návštěvy ZŠ.....	57
Graf č. 8: Návštěva školy na vesnici/ ve městě.....	57
Graf č. 9: Negativní vzpomínky na školu.....	59
Graf č. 10: Škola jako povinnost.....	59
Graf č. 11: Strach ze školy.....	60
Graf č. 12: Chodil/a jsem do školy rád/a.	60
Graf č. 13: Škola byla zajímavá.....	61
Graf č. 14: Spokojenost s vyučujícím.....	62
Graf č. 15: Léta na škol	62
Graf č. 16: Vlastní zkušenost s tělesnými tresty.....	63
Graf č. 17: Četnost tělesných trestů.....	64
Graf č. 18: Adekvátnost tělesných trestů.....	65
Graf č. 19: Počet odpovědí na otázku č. 5.....	65
Graf č. 20: Zkušenosti s tělesnými tresty.....	66
Graf č. 21: Reakce rodičů na tělesné tresty ve školách.....	67

Graf č. 22: Četnost tělesných trestů ze stran rodičů.....	68
Graf č. 23: Spokojenost na základní škole.....	69
Graf č. 24: Oblíbenost školy u respondentů, kteří zažili tělesné tresty.....	70
Graf č. 25: Poměr tělesných trestů na vesnici.....	70
Graf č. 26: Poměr tělesných trestů ve městě.....	71
Graf č. 27: Tělesné tresty - ženy.....	71
Graf č. 28: Tělesné tresty – muž.....	72

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník Tělesné tresty na 1. stupni ZŠ

Příloha č. 2: Vyplněný dotazník Tělesné tresty na 1. stupni ZŠ

Příloha č. 3 Odpovědi respondentů na otázku č. 5

Příloha č. 1: Dotazník Tělesné tresty na 1. stupni ZŠ

DOTAZNÍK

Vážený respondentky, Vážení respondenti,

Jsem studentkou Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a v rámci své diplomové práce na téma *Subjektivní pojetí tělesných trestů na základních školách z pohledu současné i minulé generace* provádím dotazníkové šetření.

Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění mého dotazníku, prostřednictvím kterého bych chtěla zjistit míru fyzických trestů v různých obdobích 20.století, názor respondentů na tyto tresty a různé postoje k tomuto problému měnící se v průběhu století.

Chtěla bych Vás také požádat o co nejpravdivější a nejpresnější vyplnění mého dotazníku.

Jakého jste pohlaví? Vyberte pouze jednu z variant.

- a. Muž b. Žena

Kolik je Vám let? Napište.

Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání? Vyberte pouze jednu z variant.

- a. ZŠ – 8. letá b. ZŠ - 9. letá c. Odborné učiliště
d. SŠ e. VOŠ f. VŠ
f. Jiné (uved'te)
.....

V kterých letech jste navštěvoval/a základní školu? Napište.

Základní škola, kterou jste navštěvoval/a, se nachází (popř. nacházela)?

- a. Ve městě b. Na vesnici

1. Z následujících výroků vyberte hodnotu od 1 do 5 dle míry Vašeho souhlasu/nesouhlasu s daným výrokem dle tabulky:

Souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
1	2	3	4	5

- a. Mé vzpomínky na základní školu jsou spíše negativní.
1 – 2 – 3 – 4 – 5
- b. Chápal/a jsem školu jen jako povinnost. 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- c. Školy jsem se bál/a. 1 – 2 – 3 – 4 – 5

- d. Chodil/a jsem ráda do školy. 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- e. Škola byla pro mě zajímavá. 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- f. S vyučujícími jsem byl/a spokojen/a. 1 – 2 – 3 – 4 – 5
- g. Svá léta na základní škole bych nikdy nevyměnil/a.
1 – 2 – 3 – 4 – 5

2. Zažil/a jste fyzické tresty ze strany učitelů i „na vlastní kůži“? Vyberte pouze jednu variantu.

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nechci odpovědět

3. Pokud ano, jak často jste se setkal/a s fyzickými tresty ze strany učitele/učitelky? Vyberte a zakroužkujte pouze jednu z variant.

Hodně často 1 - 2 - 3 - 4 - 5
Málo často

4. Myslíte si, že použití fyzických trestů je adekvátní k některým přestupkům, ke kterým došlo ve škole? Vyberte pouze jednu variantu.

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nechci odpovědět

5. Pokud jste se s fyzickými tresty setkali, uveďte stručně jeden konkrétní příklad. Napište.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

6. Souhlasili Vaši rodiče s používáním fyzických trestů ze strany učitele/učitelky na základní škole? Vyberte a zakroužkujte pouze jednu variantu.

Souhlasili	Spíše souhlasili	Nevím	Spíše nesouhlasili	Nesouhlasili
5	4	3	2	1

7. Jak často užívali Vaši rodiče tělesný trest za kázeňský přestupek, ke kterému došlo ve škole? Vyberte a zakroužkujte pouze jednu variantu.

Více než 20x za měsíc	10-20x za měsíc	5-10x za měsíc	Párkrát za měsíc	Nevím
------------------------------	------------------------	-----------------------	-------------------------	--------------

Děkuji Vám za vaše odpovědi a Vámi strávený čas.

Příloha č. 2: Vyplněný dotazník Tělesné tresty na 1. stupni ZŠ

DOTAZNÍK

Vážený respondentky, Vážení respondenti,

Jsem studentkou Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a v rámci své diplomové práce na téma *Subjektivní pojetí tělesných trestů na základních školách z pohledu současné i minulé generace* provádím dotazníkové šetření.

Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění mého dotazníku, prostřednictvím kterého bych chtěla zjistit míru fyzických trestů v různých obdobích 20. století, názor respondentů na tyto tresty a různé postoje k tomuto problému měnící se v průběhu století.

Chtěla bych Vás také požádat o co nejpravdivější a nejpřesnější vyplnění mého dotazníku.

Jakého jste pohlaví? Vyberte pouze jednu z variant.

- a. Muž b. Žena

Kolik je Vám let? Napište.

28

Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání? Vyberte pouze jednu z variant.

- a. ZŠ – 8. letá b. ZŠ - 9. letá c. Odborné učiliště
d. SŠ e. VOŠ f. VŠ
f. Jiné (uveďte).....

V kterých letech jste navštěvoval/a základní školu? Napište.

1994 – 2003

Základní škola, kterou jste navštěvoval/a, se nachází (popř. nacházela)?

- a. Ve městě b. Na vesnici

1. Z následujících výroků vyberte hodnotu od 1 do 5 dle míry Vašeho souhlasu/nesouhlasu s daným výrokem dle tabulky:

Souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
1	2	3	4	5

a. Mé vzpomínky na základní školu jsou spíše negativní.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

b. Chápal/a jsem školu jen jako povinnost. 1 – 2 – 3 – 4 – 5

c. Školy jsem se bál/a. 1 – 2 – 3 – 4 – 5

- d. Chodil/a jsem ráda do školy. 1 - (2) - 3 - 4 - 5
 e. Škola byla pro mě zajímavá. 1 - (2) - 3 - 4 - 5
 f. S vyučujícími jsem byl/a spokojen/a. 1 - (2) - 3 - 4 - 5
 g. Svá léta na základní škole bych nikdy nevyměnil/a. 1 - 2 - (3) - 4 - 5

2. Zažil/a jste fyzické tresty ze strany učitelů i „na vlastní kůži“? Vyberte pouze jednu variantu.

- a. (Ano) b. Ne c. Nechci odpovědět

3. Pokud ano, jak často jste se setkal/a s fyzickými tresty ze strany učitele/učitelky? Vyberte a zakroužkujte pouze jednu z variant.

Hodně často 1 - 2 - 3 - 4 - (5) Málo často

4. Myslíte si, že použití fyzických trestů je adekvátní k některým přestupkům, ke kterým došlo ve škole? Vyberte pouze jednu variantu.

- a. (Ano) b. Ne c. Nechci odpovědět

5. Pokud jste se s fyzickými tresty setkali, uveďte stručně jeden konkrétní příklad. Napište.

~~DO~~ DVA TRESTY, NA KTERE SI UZPOMÍNÁM, BYLY PROVEDENY NEPŘÁVĚM.
 KDYŽ UŽ BYCH ZASLOUŽIL, TAK K FYZICKÉMU TRESTU NEDOŠLO.

6. Souhlasili Vaši rodiče s používáním fyzických trestů ze strany učitele/učitelky na základní škole? Vyberte a zakroužkujte pouze jednu variantu.

Souhlasili	Spíše souhlasili	Nevím	Spíše nesouhlasili	Nesouhlasili
5	(4)	3	2	1

7. Jak často užívali Vaši rodiče tělesný trest za kázeňský přestupek, ke kterému došlo ve škole? Vyberte a zakroužkujte pouze jednu variantu.

Více než 20x za měsíc	10-20x za měsíc	5-10x za měsíc	Párkrát za měsíc	(Nevím)
-----------------------	-----------------	----------------	------------------	---------

Děkuji Vám za vaše odpovědi a Vámi strávený čas.

Příloha č. 3 Odpovědi respondentů na otázku č. 5

Odpovědi respondentů:

- Odpověď č. 1 (muž, 66 let, nejvyšší dosažené vzdělání - odborné učiliště, základní škola na vesnici):

Používání fyzických trestů zní podle mě moc drně. Ale facka nebo pár facek nebyla žádná vzácnost. To dnes ve škole schází. Dnes se nesmí na některé dítě ani škaredě podívat. Podle toho to ve škole vypadá.

- Odpověď č. 2 (žena, 61 let, nejvyšší dosažené vzdělání - základní škola, základní škola na vesnici):

Setkala. U zlobivých žáků pár facek neuškodilo. Ihned při činu a vždy to padlo na úrodnou půdu.

- Odpověď č. 3 (muž, 23 let, nejvyšší dosažené vzdělání - střední škola, základní škola na vesnici):

Facka.

- Odpověď č. 4 (žena, 24 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola na vesnici):

Pohlavek při vyrušování konverzací se sousedem.

- Odpověď č. 5 (žena, 24 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola ve městě):

Při chybném vypočítání příkladu u tabule dostal žák ukazovátkem po zadku.

- Odpověď č. 6 (žena, 23 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola ve městě):

Jeden učitel, pokud chování už nešlo vydržet, šel s nimi za dveře a dal jim tam facku.

- Odpověď č. 7 (žena, 21 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola ve městě):

Fyzicky byli trestáni pouze kluci, trest byl vždy v podobě pohlavku případně kopance do zadku s velkou dávkou humoru od kantora. Nikdo ze spolužáků tyto tresty nebral vyloženě negativně. Pochopil, že udělali blbost a byli vtipně potrestáni.

- Odpověď č. 8 (žena, 16 let, nejvyšší dosažené vzdělání – základní škola 9.letá, základní škola ve městě):

Maximálně pohlavky, rozhodně nic, co by někomu něco ublížilo.

- Odpověď č. 9 (žena, 34 let, nejvyšší dosažené vzdělání – odborné učiliště, základní škola na vesnici):

Táhání lalůček, pohlavek.

- Odpověď č. 10 (žena, 23 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola ve městě):

Spolužák s nižším IQ měl potřebu být sprostý na vyučující. Jeden z učitelů na druhém stupni jej za to potom káral a použil i fyzického trestu.

- Odpověď č. 11 (muž, 23 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola ve městě):

Pohlavek od učitele.

- Odpověď č. 12 (žena, 24 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola na vesnici):

Pohlavkování, tahání za uši, klepání na čelo předmětem.

- Odpověď č. 13 (žena, 24 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola na vesnici):

Učitelka tahala spolužáky za kotlety.

- Odpověď č. 14 (žena, 24 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola na vesnici):

Učitelka dala spolužákovi facku, protože ji naštvál. Už nevím z jakého důvodu.

- Odpověď č. 15 (žena, 29 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola na vesnici):

Spolužák byl pravidelně vyváděn ze třídy na chodbu do soukromí suplující učitelkou důchodového věku (suplování za dlouhodobou nemoc cca 3 měsíce). Vzhledem k jeho chování jsme se nikdo ani nedivili, že se vrací s červenými tvářemi.

- Odpověď č. 16 (žena, x let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola ve městě):

Dostala jsem facku a zasloužila jsem si ji.

- Odpověď č. 17 (žena, 39 let, nejvyšší dosažené vzdělání – odborné učiliště, základní škola ve městě):

Pan učitel tahal kluky za kotlety.

- Odpověď č. 18 (žena, 25 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola na vesnici):

Zatahán za ucho, plácnutí přes ucho.

- Odpověď č. 19 (muž, 26 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola ve městě):

Zatahání za ucho při současném lehkém nakopnutí kolenem přes zadek.

- Odpověď č. 20 (muž, 30 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola ve městě):

Jednalo se převážně za opakované drobné tresty za opakovanou nekázeň a vyrušování.

- Odpověď č. 21 (žena, 62 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola na vesnici):

Nastoupili jsme do řady (ti co zlobili), předpažili ruce a dostali jsme dřevěným pravítkem přes prsty, dost to bolelo, tak jsme se snažili nezlobit.

- Odpověď č. 22 (muž, 27 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola ve městě):

1., 2. třída – při opravdu velkém průšvihů velkým dřevěným pravítkem přes zadek (ne nijak zvlášť násilně).

- Odpověď č. 23 (žena, 45 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola ve městě):

Měli jsme ve škole učitele, kteří dřevěnou hůlkou a dobře mířeným šťouchancem upozorňoval např. V době písemky na opisování (2. stupeň ZŠ). Za některé přestupky se dělaly dřepy.

- Odpověď č. 24 (žena, 26 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola na vesnici):

Škrčení.

- Odpověď č. 25 (žena, 43 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola ve městě):

Tahání za vlasy, bití po hlavě – učebnicí, smyčcem, pantoflem.

- Odpověď č. 26 (žena, 38 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola ve městě):

Na ŠVP – holky na pokoji zlobily – známé firmy a tak paní (tehdy soudružka) učitelka vzala 1 za vlasy a bouchla jí hlavou o rám postele.

- Odpověď č. 27 (žena, 47 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola ve městě):

Při hodině TV mě učitelka, která zde byla na suplování za dlouhodobou nemoc, mě vytahala za vlasy za to, že jsem nevydržela nesmyslně dlouho stát na jedné noze. Nebyla jsem takto potrestána jediná. (4. třída, nikdy jindy jsem trest „na vlastní kůži“ nezažila).

- Odpověď č. 28 (žena, 33 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola na vesnici):

Občas jsme se v hodinách bavili, ihned přišel trest v podobě facky, pohlavku.

- Odpověď č. 29 (muž, 45 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola ve městě):

Je otázka, co je dnes chápáno jako fyzický trest. Pár pohlavků jsem od vyučujících dostal, ale že by mě nějak mlátil „rákoskou“ přes prsty, to nikoliv.

- Odpověď č. 30 (muž, 31 let, nejvyšší dosažené vzdělání – střední škola, základní škola ve městě):

Vyrušování během výuky a nevhodné chování vůči vyučujícím. Souhlasím s fyzickými tresty.

- Odpověď č. 31 (muž, 28 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola ve městě):

Dva tresty, na které si vzpomínám, byly provedeny neprávem. Když už bych zasloužil, tak k fyzickému trestu nedošlo.

- Odpověď č. 32 (muž, 65 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola na vesnici):

Rákoskou po ruce za vyrušování.

- Odpověď č. 33 (muž, 27 let, nejvyšší dosažené vzdělání – vysoká škola, základní škola ve městě):

Nesetkal.